UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Adéla Denková

Mediální obraz Centra proti vyháněním v polských a českých denících v letech 2003 a 2004

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Adéla Denková**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Šafařík**

Oponent práce: **JUDr. Vladimír Handl, CSc.**

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

DENKOVÁ, Adéla. *Mediální obraz Centra proti vyháněním v polských a českých denících v letech 2003 a 2004*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2011. 62 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Šafařík.

Anotace

Bakalářská práce „Mediální obraz Centra proti vyháněním v polských a českých denících v letech 2003 a 2004“ se zabývá porovnáním přístupu čtyř polských a českých deníků k tématu Centra proti vyháněním, instituce iniciované německým Svazem vyhnanců. Ve své první části práce pojednává o okolnostech vzniku nadace, která má vznik tohoto centra prosazovat, a popisuje debatu, která se v souvislosti s touto otázkou rozproudila. Jádro práce je pak založeno na kvantitativní a kvalitativní analýze deníků *Rzeczpospolita*, *Gazeta Wyborcza*, *Právo* a *Mladá fronta DNES*, jejímž prostřednictvím zjišťuje, jaký prostor jednotlivé deníky tomuto tématu věnovaly, jakým názorům daly na svých stránkách možnost vyjádření a jaký postoj ke sledované otázce zaujaly. Všímá si také výběru lexika a dalších kategorií, na nichž lze dokumentovat přístup médií k problematice. Na základě tohoto výzkumu pak porovnává polské a české deníky. Protože práce vychází z předpokladu, že mediální produkce je vzájemně ovlivněna se zájmem společnosti o určité téma, snaží se autorka práce vztáhnout výsledky svého zkoumání k postoji polské a české společnosti k Centru proti vyháněním. Zjištěné rozdíly v přístupu se pak pokouší vysvětlit prostřednictvím charakteristiky polsko-německých a česko-německých vztahů.

Annotation

Bachelor thesis „The Media Image of the Centre Against Expulsions in Polish and Czech Daily Newspapers in the Years 2003 and 2004“ deals with a comparison of four Polish and Czech daily newspapers and their approach to the subject of the Centre Against Expulsion which is an institution initiated by the German Federation of Expellees. In the first part the thesis treats the circumstances leading to the creation of a foundation which is supposed to promote the idea of the Centre and describes the debate that was started about this issue. The merits of the thesis are based on a quantitative and qualitative analysis of the dailies *Rzeczpospolita*, *Gazeta Wyborcza*, *Právo* and *Mladá fronta DNES*. By this analysis the thesis monitors how much space the newspapers devoted to the topic, to which opinions they gave a chance to be heard and what was their attitude to the question. It also deals with the chosen lexis and other categories that can show the approach to the issue. On this basis the thesis compares the Polish and Czech newspapers. As the thesis presumes that media production is interacted with the society’s concern about a certain topic, the authoress of this paper tries to relate the

results of her research to the attitude of Polish and Czech society to the Centre Against Expulsions. She attempts to explain the stated differences through the characteristics of Polish-German and Czech-German relations.

Klíčová slova

polsko-německé vztahy, česko-německé vztahy, polská média, česká média

Keywords

Polish-German Relations, Czech-German Relations, Polish Media, Czech Media

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 5. 1. 2011 Adéla Denková

Obsah

OBSAH **3**

ÚVOD **5**

Okolnosti vzniku Centra proti vyháněním 6
Zdůvodnění výběru tématu a cíl práce 9
Vymezení tématu 10
Metoda práce 10
Další použité zdroje 12
Struktura práce 13
Vymezení pojmů 13

1. CENTRUM PROTI VYHÁNĚNÍM V LETECH 2003 A 2004 ..... **15**

1.1 Debata o Centru proti vyháněním 15
1.2 Centrum proti vyháněním v kontextu polsko-německých vztahů 19
1.3 Centrum proti vyháněním v kontextu česko-německých vztahů 21

2. ZDŮVODNĚNÍ VÝBĚRU MEDIÁLNÍCH TITULŮ A JEJICH CHARAKTERISTIKA **22**

2.1. Výběr mediálních titulů 22
2.2. Charakteristika vybraných deníků 23

3. METODA ANALÝZY **26**

4. VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍ ANALÝZY **30**

4.1 Počet článků věnovaných Centru proti vyháněním 30
4.2 Prostor poskytnutý Centru v jednotlivých článcích 30
4.3 Typy textů 31
4.4 Název v titulku 31

5. VÝSLEDKY KVALITATIVNÍ ANALÝZY **32**

5.1 Postoj jednotlivých článků vůči Centru 32
5.2 Emoce v textech článků 33
5.3 Dramatizace v textech článků 34
5.4 Používané názvy Centra 34
5.5 Pojmenování poválečného transferu 35

6. MEDIÁLNÍ DEBATA O CENTRU PROTI VYHÁNĚNÍM **38**

6.1 Osobnosti spojované s tématem Centra 38
6.2 Autorství článků a prostor věnovaný zainteresovaným osobnostem 39
6.3 Rzeczpospolita 43
6.4 Gazeta Wyborcza 47
6.5 Právo 50
6.6 Mladá fronta DNES 52
6.7 Referování o událostech ve druhé zemi 53

7. SHRNUTÍ POLSKO-ČESKÝCH ROZDÍLŮ A JEJICH INTERPRETACE **54**

ZÁVĚR **57**

RESUMÉ **61**

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE **63**

Literatura 63
Novinové články 64

INTERNETOVÉ ZDROJE 70

SEZNAM PŘÍLOH 72

GRAFY 72
SEZNAMY ČLÁNKŮ 72

Úvod

Období po roce 1989 znamenalo pro polsko-německé vztahy oživení, posilované souvztažností mezi pádem komunismu v Polsku a procesem sjednocování Německa a také tzv. německo-polským společenstvím zájmů.[1] Pro obě strany bylo nejdůležitějším bodem vyřešení otázky hranic. 14. listopadu 1990 byla podepsána smlouva o státní hranici, na kterou navázala smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci ze 17. června 1991. Na jejich základě mohlo dojít k právnímu uklidnění vztahů. Díky překonání historického antagonismu se Polsko se stalo jedním z významných partnerů Německa, což vychází z polského geopolitického a geoekonomického postavení ve střední a východní Evropě.[2] Německo také výrazně podpořilo vstup Polska do Evropské unie.[3]

Česko-německé vztahy byly smluvně normalizovány v roce 1992, kdy byla 27. února podepsána smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Během 90. let se rozvíjela spolupráce ČR s Německem i jednotlivými spolkovými státy a byla uzavřena řada bilaterálních smluv.[4] Po období ochlazení politických vztahů, které nastalo v roce 1993, se roku 1995 podařilo nastartovat proces opětovného sblížení. Tento vývoj vyvrcholil 21. ledna 1997 podpisem deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Deklarace vyjadřuje vůli obou stran nevracet se již k právním a politickým otázkám minulosti, ačkoliv problém majetkového vyrovnání zůstal nadále nevyřešen.[5]

Nezanedbatelným otázkou zůstal ve vztazích ČR a SRN sudetoněmecký problém, který komplikoval i jednání o společné deklaraci.[6] Ve vztazích Polska a Německa hrály od 90. let vyhnanecké organizace menší roli, což se projevilo například při projednávání polsko-německých smluv.[7] V roce 1998 Kai-Olaf Lang napsal, že „otázka nuceného vysídlení byla dosud v Polsku na okraji zájmu, avšak oživení této diskuze by mohlo vyvolat ressentiments.“[8]

---

[1]Lang, Kai-Olaf: Německo a Polsko. In: Handl, Vladimír; Hon, Jan; Pick, Otto a kol.: *Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990*. Praha 1998. Str. 152.
[2]Ibidem, Str 161.
[3]Ibidem. Str. 154.
[4]Kunštát, Miroslav: Německo a Česká republika. In: Handl, Vladimír; Hon, Jan; Pick, Otto (eds): *Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990*. Praha 1998. Str. 154.
[5]Ibidem. Str. 208.
[6]Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. Str. 393.
[7]Lang: Německo a Polsko… Str. 147.
[8]Ibidem. Str. 162.

Okolnosti vzniku Centra proti vyháněním

Událostí, která tuto otázku oživila, se stala iniciativa Svazu vyhnanců (*Bund der Vertriebenen, BdV*), který se rozhodl vybudovat v Berlíně Centrum proti vyháněním (*Zentrum gegen Vertreibungen*), instituci, která by měla připomínat osudy Němců vysídlených ze zemí střední a východní Evropy a změny, které vyvolala jejich integrace do německé společnosti. Dále by se měla věnovat otázce vysídlování a genocid v historii celé Evropy a oceňovat osobnosti a organizace přispívající k boji proti těmto zločinům.[9] 6. září 2000 byla založena instituce „Centrum proti vyháněním. Nadace německých vysídlenců z rodných zemí" (*Zentrum gegen Vertreibungen. Stiftung der Deutschen Heimatvertriebenen*), která usiluje o získání financí a budovy, v níž by mohlo být vybudováno zamýšlené centrum. Tři dny před jejím založením ve svém projevu na oslavách vysídleneckého Dne vlasti (*Tag der Heimat*) kancléř Gerhard Schöder odsoudil vyhánění jako krok bezpráví, ale požadavky ze strany přesídlených Němců odmítl a dal najevo rezervovaný postoj k vybudování centra připomínajícího vyhnání, což lze považovat za jedno z prvních negativních stanovisek vůči projektu Centra v Berlíně.[10]

Ideu Centra lze považovat za jeden z důsledků změn, které nastaly v německé společnosti v průběhu posledních dvou desetiletí a které se projevily znovuobjevením obrazu německého utrpení v důsledku druhé světové války.[11] Tato změna probíhající v německé historické paměti vzbudila zájem v ostatních evropských zemích, mezi jinými zejména v Polsku a České republice, což vychází z historicko-politického kontextu vztahů těchto zemí s Německem.[12] Ze stejného důvodu se pozornosti dostalo i projektu Centra proti vyháněním, ačkoliv se tato myšlenka, známá již z konce 90. let, zpočátku nesetkala s velkým ohlasem a předmětem debaty se stala až po německých parlamentních volbách v roce 2002, kdy toto téma využil Edmund Stoiber, kandidát

[9]Zentrum gegen Vertreibungen – Aufgaben und Ziele: http://www.z-g-v.de/english/aktuelles/?id=35 (staženo 16. 12. 2010).
[10]Salzborn, Samuel: *Geteilte Erinnerung. Die deutsch-tschechischen Beziehungen und die sudetendeutsche Vergangheit.* Frankfurt am Main, 2008. Str. 93.
[11]Počátky této změny v historické paměti německé společnosti, které do té doby dominovala otázka německé viny za události druhé světové války, bývají často spojovány s objevením případů etnických čistek na Balkáně a za jeden z jejich manifestů je považována kniha Güntera Grasse *Im Krebsgang* (*Jako rak*), jejíž děj se zabývá potopením *Wilhelma Gustloffa*, německé civilní lodi převážející německé uprchlíky z Východního Pruska, sovětskou ponorkou. Viz např. Langenbacher, Eric: Twenty-first Century Memory Regimes in Germany and Poland. An Analysis of Elite Discourses and Public Opinion. *German Politics and Society*, roč. 26, č. 4. Str. 58, 59.
[12]Salzborn: *Geteilte Erinnerung…* Str. 91

CDU/CSU na kancléře.[13] Od roku 2002 její publicita vzrostla a jednoho ze svých vrcholů dosáhla v letech 2003 a 2004.

Centrum našlo řadu odpůrců v Německu i sousedních zemích. Jedním z jejich hlavních argumentů bylo plánované umístění v Berlíně v blízkosti Židovského památníku (*Denkmal für die ermordeten Juden Europas,* nazývaný také Památník holocaustu), které vyvolalo podezření, že *BdV* se snaží symbolicky relativizovat německé zločiny spáchané vůči Židům.[14] Další obava spočívala v tom, že pokud bude Centrum umístěno v Berlíně, bude tím posílen aspekt utrpení německých vyhnanců a snížena závažnost dalších evropských vyhánění. Začaly se objevovat návrhy na umístění Centra v dalších evropských městech s tím, že by šlo o projekt více zemí nebo o instituci zaměřenou na připomínku celoevropského problému vyhánění.[15] Se znovuobjevením otázky „německého utrpení" bylo spojeno také podezření, že Svaz vyhnanců bude usilovat o otevření otázky odškodnění přesídlenců. Především z polské strany se s nelibostí setkala osoba spoluzakladatelky Centra, poslankyně CDU a předsedkyně *BdV* Eriky Steinbachové, která je v Polsku i České republice dlouhodobě negativně vnímána kvůli řadě svých výroků na adresu sousedních zemí[16] a hlasování proti polsko-německé hraniční smlouvě i proti přijetí Polska a ČR do EU.

Za počátek debaty o Centru lze považovat konferenci na téma německého kulturního dědictví ve východní Evropě („*Wie viel Geschichte liegt im Osten?*"), která se konala v Postupimi 22. a 23. února 2002. Myšlence Centra se zde dostalo podpory od německého ministra vnitra Otto Schilyho (SPD), což znamenalo odklon názoru části SPD od kurzu stanoveného zmocněncem spolkové vlády pro kulturu a média Michaelem Naumannem.[17] Jedním ze spoluzakladatelů Nadace Centra proti vyháněním byl ostatně významný člen SPD, politolog a publicista Peter Glotz. Strana tak zůstala rozdělena na příznivce národní koncepce *BdV* a zastánce vybudování evropského Centra, mezi něž patřil i kancléř Gerhard Schröder.

---

[13]Łada, Agnieszka: *Debata publiczna na temat powstania Centrum przeciw Wypędzeniom w prasie polskiej i niemieckiej*. Wrocław, 2006. Str. 54.
[14]Mazur, Zbigniew: *Centrum przeciwko Wypędzeniom: 1999-2005*. Poznań, 2006. Str. 125.
[15]Např. polský Sejm navrhl zřízení Centra paměti národů Evropy pod záštitou Rady Evropy. Viz Łada: *Debata publiczna…* Str. 57.
[16]Např. v roce 1998 v tzv. Berlínském apelu vyzvala Čechy a Poláky k „očištění ran způsobených milionům nevinných lidí". Viz Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 90.
[17]Naumann v roce 1999 navrhl snížení finanční podpory některým vyhnaneckým organizacím a také vytvoření instituce Kulturní nadace pro východní Evropu (*Kulturstiftung für das östliche Europa)*, která se měla zabývat německým kulturním dědictvím ve vztazích s východními sousedy a být podřízena německé vládě. Tato iniciativa se setkala s odporem Svazu vyhnanců, který již v té době uvažoval o vytvoření Centra proti vyháněním. Viz ibidem. Str. 115 a 173.

Předseda polsko-německé parlamentní skupiny a poslanec SPD Markus Meckel na konferenci v Postupimi myšlenku Centra také podpořil, navrhl však, aby bylo koncipováno jako společný německo-polský projekt a umístěno ve Vroclavi.[18] Tento nápad přivítali polští publicisté Adam Krzemiński a Adam Michnik, kteří 14. května 2002 poslali otevřený dopis kancléři Schröderovi a polskému premiérovi Leszku Millerovi, v němž apelovali na vytvoření Centra právě ve Vroclavi.[19]

Pro Nadaci Centrum proti vyháněním byla významná debata, která proběhla v Bundestagu 16. května 2002, neboť usilovala o částečné financování svého projektu ze státního rozpočtu.[20] Myšlenka dostala podporu CDU/CSU považované za patrona německých vyhnanců. Jak již bylo zmíněno, také SPD podpořila vznik Centra s tím, že někteří členové podpořili národní koncept, ale významnější část strany se vyslovila pro projekt evropský. Strana zelených požadovala vytvoření evropského centra, FDP podpořila vznik střediska připomínajícího jak německé, tak evropské vyhánění.[21] 4. července 2002 Bundestag přijal usnesení, v němž přijal myšlenku vytvoření Centra proti vyháněním v jeho evropské podobě a ve spolupráci se sousedními zeměmi.[22] Toto usnesení se však nestalo impulsem pro žádnou konkrétní iniciativu, která by myšlenku uvedla v život.[23]

V prosinci 2002 zorganizoval Německo-polský institut (*Deutsches Polen-Institut*) v Darmstadtu mezinárodní kolokvium na téma evropské koncepce Centra proti vyháněním (*Ein europäisches Zentrum gegen Vertreibungen. Historische Erfahrungen – Erinnerungspolitik – Zukunftskonzeptionen*). Zúčastnili se ho odborníci z několika evropských zemí, kteří se shodli, že Centrum by mělo být založeno na celoevropské debatě o vyhánění a poukazovat na různé kontexty vysidlování.[24] Poté došlo v diskusi o Centru k odmlce z důvodu obavy, že by se mohla negativně podepsat na výsledku referend Polska a ČR o vstupu do Evropské unie.[25] K obnovení rozhovorů došlo v létě roku 2003, čímž se již zabývá první kapitola této práce.

[18]Ibidem. Str. 146, 147.
[19]Ibidem. Str. 154.
[20]Łada: *Debata publiczna…* Str. 51.
[21]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 165–167.
[22]Ibidem. Str. 173.
[23]Ibidem. Str. 196.
[24]Łada: *Debata publiczna…* Str. 54.
[25]Ibidem. Str. 55.

Zdůvodnění výběru tématu a cíl práce

V souvislosti s výše zmíněnými událostmi začala v roce 2002 veřejná debata o projektu Centra proti vyháněním a jeho možných podobách, která získala prostor v německých a polských a ve zmenšené míře také v českých médiích. Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zkoumat rozdíly v přístupu různých sdělovacích prostředků k tomuto tématu. Německá a polská veřejná diskuze je v literatuře poměrně dobře zpracována. Debatou, která probíhala mezi německými vědci a politiky se zabývá Samuel Salzborn v knize *Geteilte Erinnerung. Die deutsch-tschechischen Beziehungen und die sudetendeutsche Vergangheit.* Srovnání nejvýznamnějších polských a německých deníků v tomto ohledu se věnuje publikace *Debata publiczna na temat powstania Centrum przeciw Wypędzeniom w prasie polskiej i niemieckiej*, jejíž autorkou je Agnieszka Łada, z mediálních textů o Centru proti vyháněním vychází částečně Zbigniew Mazur v knize *Centrum przeciwko Wypędzeniom: 1999-2005.* Mediální obraz Centra v České republice je však tématem nezpracovaným, z velké části proto, že otázka vzniku této instituce vzbudila v Česku menší pozornost a české sdělovací prostředky jí věnovaly omezený prostor. Cílem mé bakalářské práce je proto porovnat debatu o Centru v českém a polském tisku a na základě tohoto porovnání charakterizovat rozdíly v přístupu k tomuto tématu a pokusit se vysvětlit, čím jsou tyto rozdíly způsobeny. Předpokládám při tom, že mediální produkce má přímý dopad na vnímání tématu společností a zároveň do určité míry odráží veřejný zájem o dané téma.[26] Domnívám se, že bude možné stanovit odlišnosti, které spočívají nejen v množství textu věnovaného Centru proti vyháněním, ale také v postoji k dané otázce a způsobu jejího představení.

Cílem práce není zkoumat polské a české sdělovací prostředky z pohledu mediálních věd, ale prostřednictvím výzkumu sdělovacích prostředků dospět k poznatkům z oblasti historicko-politické. Zmapování mediálního obrazu Centra v polském a českém tisku a jejich porovnání může být vhodným příspěvkem k výzkumu polsko-německých a česko-německých vztahů, neboť v případě polsko-německém se Centrum proti vyháněním stalo problémem, který v období let 2003 a 2004 ovlivnil vzájemné vztahy, a do určité míry zasáhl i do vztahů česko-německých.

[26]McQuail, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace.* Praha, 2007. Str. 388.

Vymezení tématu

Vzhledem k rozsahu práce jsem se rozhodla do svého výzkumu nezahrnovat média německá, ačkoliv si uvědomuji, že srovnání německo-polsko-české by na celou problematiku přineslo komplexnější pohled. Mediální zájem o Centrum proti vyháněním v Německu a Polsku je však, jak jsem zmínila, v literatuře zachycen, a proto jsem se rozhodla zkoumat český postoj k tématu a srovnat jej s pohledem Polska jako země, jejíž vztah k Německu vychází z podobného kontextu.

Časově je téma práce omezeno na dobu od července 2003 do srpna 2004, kterou Agnieszka Łada označuje za období nejintenzivnějšího zájmu polských a německých médií o Centrum.[27] I v roce 2002 věnovala média tomuto tématu pozornost, hlavní období debaty však začalo v červenci 2003, kdy Markus Meckel zveřejnil apel na vybudování Evropského centra proti vyháněním, a skončilo v létě 2004, kdy se zájem přesunul na jiná témata ve vztazích Německa s východními sousedy. Z jiného hlediska jde přibližně o dobu mezi referendy v Polsku a ČR o vstupu do EU do doby krátce po vstupu obou zemí do Unie. Vstup do EU byl jedním z důvodů, proč se začalo opět debatovat o možných požadavcích vysídlených Němců na vrácení majetku. Bylo by možné se věnovat i novějším událostem, neboť zájem o Centrum proti vyháněním je v určitých obdobích oživován, zaměřila jsem se však jen na určené roky, a to opět z důvodu rozsahu.

Výběr mediálních titulů jsem omezila na dva nejprodávanější seriózní deníky z obou zemí, tedy deníky *Rzeczpospolita, Gazeta Wyborcza*, *Právo* a *Mladá fronta DNES*. Tato volba byla ovlivněna snahou popsat mediální obraz Centra ve sdělovacích prostředcích s velkým dopadem na širokou veřejnost a také omezeným rozsahem práce, kvůli kterému jsem se rozhodla do analýzy nezahrnovat například některé významné týdeníky nebo média s menší čteností, která však nabízejí radikálnější a různorodější názory.

Metoda práce

Prostřednictvím internetových archivů jsem vyhledala články, které byly v daném období zveřejněny ve vybraných denících a ve kterých se objevil název Centra proti vyháněním nebo jeho obdoba. Tyto články podrobuji kvantitativní obsahové analýze a analýze diskurzu. Pro kvantitativní analýzu jsem vytvořila systém kategorií,

[27] Łada: *Debata publiczna…* Str. 66.

v nichž sleduji, zda se tématu věnovaly spíše zpravodajské nebo publicistické příspěvky, jestli bylo o Centru referováno jako o samostatné otázce nebo bylo zmiňováno v kontextu jiných událostí, což vypovídá o významu tohoto tématu, nebo zda se název Centra objevil v titulku textu, z čehož lze odvodit názor redakce na veřejné povědomí o problematice. Pro analýzu diskurzu také částečně používám systém kategorií, když zkoumám postoj jednotlivých autorů k Centru a výskyt emotivního nebo dramatického zabarvení v textech článků (neboť předpokládám, že téma poválečného vysídlování má potenciál vyvolávat emoce). Sleduji také, jaká pojmenování si autoři vybírají pro transfer německého obyvatelstva a jak nazývají Centrum, jaká témata jsou v kontextu debaty o Centru proti vyháněním zdůrazňována a které osobnosti jsou (vedle Eriky Steinbachové) s otázkou Centra spojovány. Dalšími body jsou je autorství článků a vzájemné referování o událostech ve druhé zemi.

Na základě získaných dat porovnávám české a polské deníky a jejich přístup k otázce Centra proti vyháněním. Závěrečná část práce je věnována interpretaci zjištěných rozdílů.

Metoda vychází teoreticky z učebnice *Metody výzkumu médií*, jejímiž autory jsou Tomáš Trampota působící na IKSŽ FSV UK a Martina Vojtěchovská z týdeníku Marketing & Media.[28] Prakticky se opírá o studii *Debata publiczna na temat powstania Centrum przeciw Wypędzeniom* (…), jejíž autorka podrobila podobnému zkoumání polské a německé deníky.

Nedávno vydaná publikace *Metody výzkumu médií* je určena zejména pro studenty mediálních studií a společenských věd. Zaměřuje se jak na komerční výzkum médií, tak na akademické metody analýzy. Nabízí vysvětlení metodických postupů, které dokumentuje na klasických příkladech mediálních studií i na praktických příkladech z českých médií.

Agnieszka Łada je studentskou Vroclavské univerzity a její studie patří do publikační řady Semináře (*Warsztaty),* která prezentuje úspěšné práce studentů a doktorandů univerzity.[29] Łada se ve své publikaci věnuje teorii veřejné debaty, na jejímž základě zkoumá dva polské a dva německé deníky z hlediska toho, jak přispěly k veřejné debatě obou zemí na téma Centra proti vyháněním. Dopad mediální debaty na vnímání Centra dokumentuje průzkumy veřejného mínění. Její práce pro mě byla přínosná zejména díky určení časového období, ve kterém byla debata nejintenzivnější,

[28]Trampota, Tomáš; Vojtěchovská, Martina: *Metody výzkumu médií*, Praha 2010.
[29]Oficyna Wydawnicza ATUT: http://www.atut.ig.pl/?warsztaty,38 (staženo 30. 12. 2010).

přehlednému popisu mediální debaty a přehledu počtu článků, které byly v daném období na téma Centra publikovány.

Další použité zdroje

Jako zdroj pro přehled událostí, které ovlivňovaly diskuzi o Centru proti vyháněním, jsem použila především knihu Zbigniewa Mazura *Centrum przeciwko Wypędzeniom* (…). Autor, historik působící na Západním institutu v Poznani (*Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego v Poznaniu)*, se věnuje historii vztahů Polska k vyhnaneckým organizacím a podrobně se zabývá okolnostmi, které vedly ke vzniku Centra. Popisuje jednotlivé argumenty a návrhy, které se v debatě objevily až do roku 2005. Sleduje také aktivity Sejmu a Bundestagu a ilustruje politické pozadí sporu o Centrum. Často také cituje texty polských a německých deníků. Sám autor v úvodu publikace přiznává, že jeho text není nezaujatým popisem událostí a skutečně se uchyluje k vlastním komentářům a polemice s představenými názory. Sporu o Centrum proti vyhánění se v jedné z kapitol knihy *Geteilte Erinnerung* (…)věnuje také Samuel Salzborn působící na univerzitě v Giessenu, který zaujímá k politice Svazu vyhnanců poměrně kritické stanovisko.

Při studiu kontextu polsko-německých a česko-německých vztahů jsem vycházela ze sborníku *Vztahy SRN ke státům střední Evropy od roku 1990,* z kapitol věnovaných Polsku a České republice, jejichž autory jsou Kai-Olaf Lang a Miroslav Kunštát. Dále jsem jako zdroj použila *Návraty sudetské otázky* Václava Houžvičky. Pro porovnání polsko-německých a česko-německých vztahů a rozdílných historických zkušeností Polska a ČR jsem použila zejména knihu *Germany's Foreign Policy towards Poland and the Czech Republic.*[30] Jejími autory jsou britští političtí vědci Karl Cordell z university v Plymouthu a Stefan Wolff z university v Birminghamu.

Další skupinou zdrojů jsou publikace, z nichž jsem čerpala informace potřebné k výběru a charakteristice mediálních titulů, a to zejména sborník *Media ownership and its impact on media independence and pluralism*[31] vydaný v roce 2004. Kapitolu o polských médiích v něm napsala Beata Klimkiewiczová z Jagellonské univerzity v Krakově, situaci v ČR popsal Milan Šmíd působící na IKSŽ FSV UK.

[30]Cordell, Karl; Wolff, Stefan: *Germany's Foreign Policy towards Poland and the Czech Republic. Ostpolitik Revisited.* Abingdon, 2005.
[31]*Media ownership and its impact on media independence and pluralism.* Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, 2004.

Struktura práce

První kapitola se zabývá debatou o Centru ve sledovaném období, tedy od července 2003 do srpna 2004. Zmiňuji se v ní o návrzích na možnou koncepci Centra, politické diskuzi o tématu a hlavních otázkách polsko-německých a česko-německých vztahů, které byly dávány do souvislosti s Centrem.

Následuje kapitola věnovaná vysvětlení výběru zkoumaných mediálních titulů a jejich charakteristice, v níž se zaměřuji na otázku vlastnictví, nákladu a celkové orientace jednotlivých deníků.

Třetí kapitola je popisem metody práce s vybranými médii. Zabývám se v ní teoretickými východisky výzkumu a vysvětluji způsob analýzy. Kapitola také obsahuje přehled sledovaných kategorií a aspektů.

Následující dvě kapitoly shrnují výsledky kvantitativní a kvalitativní analýzy. Šestá kapitola se věnuje mediální debatě, která proběhla na stránkách sledovaných deníků, představuje osobnosti, které se do ní zapojily, a témata spojená s Centrem.

Závěrečná kapitola stati se na základě výsledků popsaných v předchozích třech kapitolách pokouší vysvětlit rozdíly, které byly vypozorovány v přístupu jednotlivých deníků ke sledovanému tématu.

Vymezení pojmů

Za vhodnou považuji poznámku věnující se pojmům používaným pro pojmenování poválečného uspořádání situace německého obyvatelstva. V názvu Centra proti vyháněním se objevuje termín „vyhánění“, který používá i česko-německá deklarace, během jejíhož projednávání bylo slovo „vyhnání“ nepřijatelné pro českou stranu, stejně jako „odsun“ pro zástupce sudetských Němců. „Vyhánění“ proto bylo vybráno jako „méně obviňující“.[32]

Pokud ve své práci cituji nebo parafrázuji, používám stejný pojem jako autor citátu. V ostatních případech používám slovo „vysídlení“ nebo neutrální označení „transfer“, který používá anglický text Postupimské dohody, popřípadě termín „přesídlení“, který se objevuje v ruské verzi textu *(pereselenije*).[33]

Co se týče samotného názvu Centra, zvolila jsem doslovný překlad německého *Zentrum gegen Vertreibungen* s použitím plurálu „proti vyháněním“. V českém

[32]Tampke, Jürgen: *Czech-German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU.* New York, 2003. Str. 148.
[33]Král, Richard: Transfer, odsun, přemístění, nebo přesídlení. *Právo*, 4. 5. 2004.

prostředí se lze často setkat s překladem používajícím singulár „proti vyhánění“. Objevují se také pojmenování Centrum vyhnání, Středisko proti vyhánění nebo Památník vyhnání. V polských textech je téměř výhradně používán název *Centrum przeciw/przeciwko Wypędzeniom* (Centrum proti vyháněním).

Několikrát používám označení „národní“ nebo „evropské“ Centrum proti vyhánění, přičemž vycházím z literatury věnované tomuto tématu, která používá stejná pojmenování.[34] Národním Centrem rozumím projekt Svazu vyhnanců, podle něhož by Centrum mělo sídlit v Berlíně a zaměřovat se především na vysídlení německého obyvatelstva. Jako návrhy na evropské Centrum označuji iniciativy nabízející vznik instituce sídlící v některém z jiných evropských měst a zaměřující se na celoevropskou otázku vyhánění nebo fungující pod záštitou některé z evropských organizací.

[34]Např. Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom.…* a Łada: *Debata publiczna.…*

1. Centrum proti vyháněním v letech 2003 a 2004

1.1 Debata o Centru proti vyháněním

Jedním z mezníků pro sledování dialogu o zřízení Centra jsou referenda o vstupu do Evropské unie, která proběhla v Polsku 7. a 8. června a v České republice 13. a 14. června 2003. „Nyní, po úspěchu referend v obou zemích (…) je možné se vrátit k diskuzi," cituje *Gazeta Wyborcza* z 3. července poslance SPD Markuse Meckela, který vyslovil obavu, aby debata o Centru neodradila některé polské voliče od hlasování pro vstup do EU.[35] V červenci 2003 německý Bundestag ratifikoval přístupovou smlouvu rozšiřující Evropskou unii na východ. Jednání německého parlamentu před přijetím této smlouvy bylo poznamenáno akcenty týkajícími se otázky vysídlenců, které se objevily v proslovu Eriky Steinbachové.[36] Krátce předtím, v červnu 2003, hlasovali poslanci CDU/CSU v Evropském parlamentu proti přijetí Polska a České republiky do Evropské unie.[37]

První krok v obnovené diskuzi učinil právě Meckel, když 15. července 2003 uveřejnil apel na vytvoření Evropského centra proti vyháněním nazvaný „Společná paměť jako krok do budoucnosti" (celý německý název *Gemeinsame Erinnerung als Schritt in die Zukunft. Für ein Europäisches Zentrum gegen Vertreibungen, Zwangsaussiedlungen und Deportationen*), který podepsala řada intelektuálů z Polska, Německa i České republiky.[38] Signatáři apelu se vyjádřili pro vytvoření evropského střediska dokumentace, bádání a setkávání.

Odmítavý postoj ke vzniku Centra proti vyháněním zaujala výzva středoevropských intelektuálů,[39] která byla z iniciativy historiků Hanse a Evy

[35]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 198.
[36]Łada: *Debata publiczna…* Str. 55.
[37]Houžvička: *Návraty sudetské otázky…* Str. 384.
[38]Adam Boniecki, prof. Władysław Bartoszewski, Jan Nowak-Jeziorański, prof. Włodzimierz Borodziej, dr. Marek Edelman, Hans-Dietrich Genscher, prof. Bronisław Geremek, prof. Jakub Goldberg, Günter Grass, Imre Kertesz, Adam Krzemiński, Kazimierz Kutz, Petr Mareš, Markus Meckel, Krzysztof Piesiewicz, Petr Pithart, prof. Gesine Schwanová, prof. Dorota Simonidesová, prof. Rita Süssmuthová, Wolfganf Thierse, Róża Thunová, Andrzej Wielowieyski. Viz např.: Wspólna pamięć jako krok w przyszłość. *Gazeta Wyborcza*, 15. 7. 2003.
[39]Signatáři: prof. Manfred Alexander, doc. Miloslav Bednář, prof. Józef Borzyszkowski, dr. Martin Brown, prof. Michal Brumlik, Birgit Brunsová, prof. Werner Buchholz, prof. Michael Burleigh, prof. Christoph Butterwegge, Bořivoj Čelovský, prof. Tadeusz Cegielski, prof. Antoni Cetnarowicz, prof. Marek Czapliński, doc. Ivana Čornejová, Peter Demetz, prof. Marek Derwich, prof. Edmund Dmitrów, doc. Vladimíra Dvořáková, dr. Marek Edelman, dr. Michael Fahlbusch, dr. Karin Friedrichová, dr. Stefan Garsztecki, prof. Reinhold Gärtner, prof. Bronisław Geremek, prof. Piotr Górecki, Dr. Ingo Haar, Peter Härtling, Béla Hartmann, prof. Heiko Haumann, prof. Hans Hautmann, prof. Jerzy Holzer, prof. Miroslav Hroch, prof. Gangolf Hübinger, Paweł Huelle, Toshiyuki Chiba, prof. Georg Iggers, prof. Wilma

Hahnových podepsána v západoněmeckém Gerolsteinu. Dokument nazvaný „Pro kritickou a osvícenou diskusi o minulosti“ (*Für einen kritischen und aufgeklärten Vergangenheitsdiskurs*), známý také jako Gerolsteinská výzva, upozorňuje na nebezpečí reinterpretace minulosti a etnifikace společenských konfliktů. „Místo debatování o detailech jakéhosi ‚Centra proti vyhánění‘ by měla být evropská reflexe dějin založena na otevřené, kritické a osvícené diskusi o minulosti,“ uzavírají signatáři svůj apel.[40]

Oživení dialogu přivítala Vědecká rada Nadace Centrum proti vyháněním, která však ve svém prohlášení ze 13. srpna 2003 vyjádřila překvapení nad tím, jak velký rozdíl je kladen mezi národní a evropskou verzi Centra, a podtrhla evropský rozměr iniciativy Svazu vyhnanců.[41]

Podporu vytvoření Centra v evropské podobě vyjádřili polský premiér Leszek Miller a německý kancléř Gerhard Schröder během telefonického rozhovoru 28. srpna,[42] v době, kdy v Polsku i Německu diskuze o koncepci Centra dosahovala svého vrcholu. Důkazem toho byla i debata zorganizovaná polským deníkem *Rzeczpospolita* 16. září, které se zúčastnili především němečtí a polští politikové.[43] Toto setkání však nepřineslo žádné výrazně nové prvky do celkové rozmluvy o Centru, potvrdilo se jen vzájemné nedorozumění.[44]

Novou koncepci nabídl návrh historické komise SPD a Christine Weissové, zmocněnkyně spolkové vlády pro kulturu a média. Weissová se vyslovila pro vznik vzájemně propojené sítě institucí zaměřených na připomínku nejen vysídlování, ale také

Iggersová, prof. Joanna Jabłkowska, prof. Wolfgang Jacobmeyer, dr. Christian Jansen, Tomáš Jelínek, prof. Andreas Kappeler, Hannah Kodíčková, Alex Koenigsmark, prof. Klaus-Dieter Kolenda, prof. Leon Kozacki, prof. Gerhard Kraiker, dr. Wolfgang Kreutzberger, prof. Eugeniusz Król, dr. Alfred Krovoza, prof. John Kulczycki, doc. Jiří Kunc, prof. Wojciech Kunicki, Benjamin Kuras, prof. Zofia Kurnatowska, prof. Stanisław Kurnatowski, dr. Alexandra Kurthová, prof. Gerard Labuda, dr. Andreas Lawaty, prof. Lech Leciejewicz, prof. Andrzej Legocki, prof. Hartmut Lehmann, dr. Dorota Leśniewska, dr. Martin Liebetruth, dr. Karin Liebhartová, prof. Piotr Madajczyk, dr. Rudolf Mark, Adam Michnik, prof. Richard Miller, prof. Karol Modzelewski, prof. Michael Müller, prof. Stefan Müller-Doohm, dr. Jan Munk., prof. Jiří Musil, prof. Alvydas Nikžentaitis, prof. Tore Nyberg, prof. Hubert Orłowski, dr. Walter Pehle, prof. Anton Pelinka, Jens Pepper, prof. Helge Petersová, Nicole Petrinová, prof. Jan Maria Piskorski, Klaus Popa, Leon Popielarz, doc. Jan Rataj, prof. Lutz Raphael, prof. Ewa Rzetelska-Feleszková, Samuel Salzborn, Christian Semler, Jörg Scharff, prof. Dietrich Scholze, prof. Ronald Smelser, Oldřich Stránský, dr. Piotr Szmajda, dr. Jiřina Šiklová, prof. Angela Taegerová, prof. Janusz Tazbir, prof. John Tolan, dr. Robert Traba, dr. Roman Trojanowicz, prof. Zofia Romanowiczová, dr. Dušan Třeštík, dr. Susanne Urbanová, dr. Alena Wagnerová, Tobias Weger, prof. Edward Włodarczyk, Gerhard Wolf, prof. Anna Wolff-Powęska, dr. Erika Worbsová, prof. Jerzy Wyrozumski, prof. Klaus Zernack, prof. Marek Zybura, prof. Leszek Żyliński. Viz http://www.vertreibungszentrum.de/ (staženo 12. 12. 2010).

[40]Text Gerolsteinské výzvy na http://www.vertreibungszentrum.de/ (staženo 12. 12. 2010).

[41]Łada: *Debata publiczna…* Str. 55.

[42]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 218.

[43]Účastníci debaty: Erika Steinbachová, Helga Hirschová, Dietmar Nietan, Jerzy Montag, Józef Oleksy, Donald Tusk, Marcin Libicki a Anna Wolff-Powęska. Viz ibidem. Str. 222.

[44]Ibidem. Str. 223.

nacistické a komunistické diktatury.[45] Friedbert Pflüger, specialista CDU pro zahraniční politiku, také navrhl vznik několika národních, vzájemně propojených center, z nichž například berlínské by se zajímalo především o otázky německého vyhnání.[46]

Jedním z významných dat v diskuzi o Centru proti vyháněním je 29. říjen 2003, kdy prezidenti Německa a Polska, Johannes Rau a Aleksander Kwaśniewski, podepsali v Gdaňsku společné prohlášení, kterým vyzvali k celoevropské debatě na téma „vysídlenců, uprchlíků a vyhnanců", tzv. Gdaňskou deklaraci (*Deklaracja gdańska w sprawie osób wysiedlonych, zmuszonych do ucieczki i wypędzonych w Europie*). Prohlášení bylo formulováno velmi opatrně, aby se nedotklo žádného citlivého bodu v polsko-německých vztazích. Deklarace tak ani jasně nevyjadřuje, zda bylo přesídlení německého obyvatelstva aktem bezpráví.[47] Český prezident Václav Klaus zaujal ke Gdaňské deklaraci odmítavé stanovisko. Prezidentův mluvčí řekl, že „důsledky druhé světové války jsou bilaterální problém, není zodpovědné zatěžovat jím Evropskou unii."[48] Ministr zahraničí Cyril Svoboda na druhé straně ocenil deklaraci jako pozitivní krok v dialogu o evropské minulosti.[49]

Pozitivně tuto deklaraci přijala při svém setkání na konci listopadu 2003 Koperníkova skupina (*Grupa Kopernika*),[50] která zároveň navrhla vytvoření evropské sítě center, jejíž hlavní sídlo by bylo ve Zhořelci. Hlavní orgán, rada instituce, měl být tvořen odborníky z mnoha zemí a zástupci vysídlenců.[51]

Rozhovorům o Centru proti vyháněním byl také věnován prostor v rámci jednání Sejmu. Debatovalo se například o vytvoření Centra utrpení polského národa ve 20. století.[52] Poslanci Občanské platformy na podzim roku 2003 učinili návrh na utvoření Centra paměti národů Evropy pod záštitou Rady Evropy, které mělo připomínat všechny oběti evropských zločinných režimů 20. století. Sejm se později vyslovil pro vznik mezinárodní instituce sídlící ve Varšavě, která se měla zasadit o vybudování „společné evropské kolektivní paměti".[53]

---

[45]Ibidem. Str. 229.
[46]Ibidem. Str. 229.
[47]Ibidem. Str. 234 a 235.
[48]gro: Klaus kritizoval deklaraci prezidentů Německa a Polska. *MF DNES*, 30. 10. 2003.
[49]ČTK, zr: Česko se podle Svobody nebojí diskuze o minulosti. *Právo*, 1. 11. 2003.
[50]*Grupa Kopernika* je společný projekt polského Institutu Německa a severní Evropy (*Instytutu Niemiec i Europy Północnej*) a německého Německo-polského institutu (*Deutsches Polen-Institut*). Jde o setkávání odborníků na polsko-německé vztahy. Viz http://www.iniep.org.pl/kopernik.php (staženo 10. 12. 2010).
[51]Łada: *Debata publiczna…* Str. 59.
[52]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 248 a 255.
[53]Łada: *Debata publiczna…* Str. 57.

Na podněty k vybudování evropského střediska zareagoval také spoluzakladatel a místopředseda Nadace Centrum proti vyháněním Peter Glotz. Návrh Nadace označil za pouhý projekt, který má být projednáván se zástupci zainteresovaných zemí a dal najevo, že Centrum by nemuselo sídlit přímo v Berlíně, který upřednostňuje Erika Steinbachová.[54]

V únoru 2004 byla Nadací Konrada Adenauera uspořádána panelová debata polských a německých politiků a intelektuálů. Ti podpořili návrh na vznik sítě center pod záštitou Rady Evropy.[55]

Další z nápadů na vznik „evropské sítě center" přišel v březnu roku 2004. 11. a 12. března se v Bonnu konala mezinárodní konference pořádaná Nadací Friedricha Eberta. Jejím výstupem byla tzv. Bonnská deklarace nazvaná „Evropská síť: nucené migrace a vyhnání ve dvacátém století" (*Europäisches Netzwerk: Zwangsmigrationen und Vertreibungen im 20. Jahrhundert*), jejíž součástí byl návrh na vytvoření instituce „Evropská nadace: Nucené migrace a vyhnání ve 20. století" (*Europäische Stiftung: Zwangsmigrationen und Vertreibungen im 20. Jahrhundert*), která měla sídlit na Evropské univerzitě Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou a zaštiťovat řadu menších ústavů, které by se zabývaly tématem vysídlování v evropském kontextu.[56] Na Bonnskou deklaraci navázalo setkání ministrů kultury Polska, Slovenska, Maďarska a Německa ve Varšavě 22. a 23. dubna 2004. Česká republika se zúčastnila v roli pozorovatele – podle Zbigniewa Mazura „Česko nemělo úmysl vstupovat do sítě, v níž by, pokud jde o transfery obyvatelstva, muselo počítat s nátlakem z Německa a Maďarska.[57] Po řadě jednání mělo setkání ve Varšavě za výsledek podepsání deklarace o ustavení evropské sítě „Paměť a Solidarita" (*Erinnerung und Solidarität).*[58]

Centrum proti vyháněním se stalo jednou z otázek kampaně před prezidentskými volbami v Německu na jaře a v létě 2004, čehož si povšimly i polské deníky.[59] Oba kandidáti – Gesine Schwanová podporovaná SPD a Horst Köhler navržený CDU/CSU – byli nepřímo spojeni s otázkou vyhnání. Schwanová je odbornicí na polsko-německé vztahy a rektorkou polsko-německé univerzity Viadrina a stejně jako Köhler pochází z

[54]Jendroszczyk, Piotr: Kompromis według Glotza. *Rzeczpospolita*, 11. 10. 2003.
[55]Zúčastnili se: Friedbert Pflüger (CDU/CSU), Jan Rokita (Občanská platforma), spisovatel Ralph Giordano a bývalý polský velvyslanec v Německu Janusz Reiter. Viz Łada: *Debata publiczna.*… Str. 60.
[56]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom.*… Str. 294.
[57]Ibidem. Str. 296.
[58]Ibidem. Str. 296. Na tuto iniciativu se však okolo roku 2007 zapomnělo, jak píše například Erik Langenbacher ve svém článku Twenty-first Century Memory Regimes… Str. 78.
[59] Např.: Jendroszczyk, P.: Prezydent Koehler ze Skierbieszowa. *Rzeczpospolita*, 18. 3. 2004.; P. Z.: Köhler o wypędzeniach. *Rzeczpospolita*, 7. 7. 2004. ad.

rodiny vysídlenců. (Köhler přesto prohlásil, že se vyhnancem být necítí).[60] Köhler, který v prezidentské volbě zvítězil a pro svou první návštěvu si v červenci 2004 vybral právě Polsko, podpořil myšlenku evropského Centra, a navázal tak na svého předchůdce J. Raua.[61]

1.2 Centrum proti vyháněním v kontextu polsko-německých vztahů

Kromě diskuze, která se týkala vzniku a koncepce Centra proti vyháněním, byla tato instituce zmiňována v souvislosti s dalšími tématy z oblasti vzájemných vztahů. Nejvýraznější z událostí v polsko-německých vztazích byl vznik organizace Pruská správa majetku (*Preussische Treuhand Gmbh & Co*.) v lednu roku 2003. Jejím cílem je sběr, správa a právní prosazování individuálních majetkových nároků na dnešním polském a českém území a v Kaliningradské oblasti.[62] Předsedou dozorčí rady se stal Rudi Pawelka, člen CDU a předseda Slezského landsmanšaftu, jeho zástupcem Hans Günter Parplies, místopředseda Svazu vyhnanců.[63] Kancléř Gerhard Schröder několikrát zdůraznil, že jeho vláda nepodporuje požadavky ze strany vyhnanců vůči sousedním zemím (což vyvolalo kritiku Eriky Steinbachové).[64]

Pruská správa majetku byla některými autory spojena do souvislosti s Centrem proti vyháněním jako organizace, která otevírá otázky minulosti za účelem dosažení odškodnění, jakkoliv je sporná otázka, zda idea Centra podporuje vymáhání materiálních náhrad. Mnoho na tom nezměnil ani fakt, že Erika Steinbachová se v polovině roku 2004, po vlně kritiky, se kterou se setkala Pruská správa majetku, zřekla materiálních požadavků a zdůraznila, že Nadace Centrum proti vyháněním usiluje o odškodnění symbolické. V březnu 2004 také Vědecká rada Nadace vydala prohlášení, v němž se distancovala od organizace Pruská správa majetku, kterou *BdV* již předtím označil za „soukromou iniciativu.“[65]

Společně s oživením debaty o odškodnění poškozených Němců se v Polsku, zejména na půdě Sejmu, rozběhla mezi lety 2003 a 2004 jednání o možných polských požadavcích vůči Německu. Mělo jít o vyrovnání válečných reparací za utrpěné škody.[66] Sejm také v březnu 2004 rozhodl o odmítnutí jakýchkoliv požadavků ze strany

[60]Kovařík, Jan: Posselt obvinil Pitharta z oportunismu. *Právo* 2. 6. 2004.
[61]Łada: *Debata publiczna.*… Str. 61.
[62]Viz např. ČTK: Verheugen kritizoval majetkové požadavky odsunutých Němců. *Právo*, 19. 3. 2004.
[63]Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom.*…Str. 192 a 193.
[64]Ibidem. Str. 276.
[65]Ibidem. Str. 192 a 289.
[66]Ibidem. Str. 251.

vyhnaných Němců. Mimo jiné právě aktivita Sejmu ve věci odškodnění a reparací v této době, k nelibosti polské vlády, značně zhoršila polsko-německé vztahy.[67]

V únoru 2004 se polská média věnovala soudnímu procesu Svazu vyhnanců s Gabrielou Lesserovou, polskou korespondentkou několika německých deníků. Lesserová byla ze strany *BdV* obžalována například za tvrzení, že návrh na utvoření Centra proti vyháněním byl Svazem uspíšen poté, co Bundestag schválil projekt Pomníku holocaustu v Berlíně. V Polsku vyvolala žaloba pobouření a řada polských intelektuálů podepsala otevřený list na podporu Lesserové.[68] Novinářce dal zapravdu i soud v Hamburku, který ji v červnu roku 2004 zprostil obvinění.[69]

Z pohledu časové osy poslední událostí, v souvislosti s níž bylo v médiích Centrum zmiňováno, byla oslava 60. výročí varšavského povstání v srpnu 2004. Při této příležitosti Svaz vyhnanců uspořádal již 19. července setkání nazvané „Empatie – cesta ke sblížení“ (*Empathie – der Weg zum Miteinander*).[70] Tato akce byla v Polsku přijata negativně jako provokace a snaha o představení Svazu vyhnanců jako organizace, která je schopna projevit ve věci polské historie silnější empatii, než jaká přichází z polské strany ve věci tragických událostí německé historie.[71] Polská média věnovala této události značný prostor, stejně jako návštěvě kancléře Schrödera ve Varšavě 1. srpna 2004 u příležitosti samotných oslav výročí. Schröder pronesl řeč, v níž opětovně potvrdil, že jeho vláda nebude podporovat požadavky odškodnění, stejně jako nepodporuje vznik národního Centra proti vyháněním v Berlíně, ale evropskou instituci po vzoru návrhu polského a německého prezidenta.[72] Tato událost se stala přelomovým momentem ve veřejné debatě o polsko-německých vztazích, kdy se pozornost začala soustředit spíše na otázku odškodnění a aktivity Pruské správy majetku.[73]

---

[67]Ibidem. Str. 245.
[68]List podepsali: Władysław Bartoszewski, Marek Beylin, Adam Boniecki, Włodzimierz Borodziej, Marcin Bosacki, Piotr Buras, Krzysztof Burnetko, Marek A. Cichocki, Marek Edelman, Marek Gancarczyk, Konstanty Gebert, Bronisław Geremek, Jaroslaw Gowin, Jerzy Haszczyński, Józefa Hennelowa, Jerzy Holzer, Jerzy Kranz, Zdzisław Krasnodębski, Marcin Król, Adam Krzemiński, Maciej Łukasiewicz, Tadeusz Mazowiecki, Adam Michnik, Zbigniew Nosowski, Rafał Pankowski, Piotr Paziński, Wojciech Pieciak, Janusz Reiter, Sławomir Sierakowski, Adam Szostkiewicz, Bella Szwarcman-Czarnotová, Róża Thunová, Wojciech Wieczorek, Stefan Wilkanowicz, Anna Wolff-Powęska, Jacek Woźniakowski, Danuta Zagrodzka, Juliusz Zychowicz. Viz např.: List otwarty polityków, intelektualistów i dziennikarzy w obronie Gabrielle Lesser. *Gazeta Wyborcza*, 19. 2. 2004.
[69]Łada: *Debata publiczna…* Str. 60.
[70]Zúčastnili se: Erika Steinbachová, kardinál Karl Lehman, prelát Stefan Reimers, Ralph Giordano, prof. Hans Maier a dr. Bogdan Musiał. Mazur: *Centrum przeciwko Wypędzeniom…* Str. 291.
[71]V tomto smyslu se vyjadřovala řada publicistických článků v daném období. Např. Zagrodzka, Danuta: Współczucie Eriki Steinbach. *Gazeta Wyborcza*, 19. 7. 2004.
[72]Łada: *Debata publiczna…* Str. 62.
[73]Ibidem. Str. 62.

1.3 Centrum proti vyháněním v kontextu česko-německých vztahů

Ačkoliv Pruská správa majetku zaměřila svou pozornost i na Českou republiku, nevzbudily události spojené s touto organizací takovou pozornost jako v Polsku. Diskuze o česko-německých vztazích byla v České republice dlouhodobě zaměřena na sudetoněmecký problém a na vztahy se Sudetoněmeckým landsmanšaftem. Jednou z otázek byly například požadavky sudetských Němců na odškodnění prostřednictvím Česko-německého fondu budoucnosti. Velký prostor byl ve veřejné i politické debatě věnován Benešovým dekretům. V dubnu 2004 totiž Poslanecká sněmovna po senátním vetu schválila zákon prohlašující, že „Edvard Beneš se zasloužil o stát". Kontroverzní zákon se ve své době stal jednou z diskutovaných historicko-politických otázek. Může být vnímán také jako signál pro sudetoněmecké sdružení, které usiluje o zrušení dekretů. Tento požadavek se stal aktuálním například v roce 2003 v souvislosti s přípravou České republiky na vstup do Evropské unie.[74] V souvislosti s těmito událostmi bylo Centrum proti vyháněním v některých případech zmiňováno jako další téma vztahů Německa s východními sousedy.

Kromě vztahů se Sudetoněmeckým landsmanšaftem byly oficiální styky České republiky a Německa na dobré úrovni. V roce 2003 byla podepsána společná parlamentní rezoluce usilující o posílení kurzu určeného česko-německou deklarací z roku 1997.[75]

Jako reakce na ideu Centra proti vyháněním vzniklo několik petic, například výzva „Bez kritiky minulosti není budoucnost", jejímiž autory byli Jiří Pehe a Bohumil Doležal. Byla podepsána 7. října 2003, jejími signatáři se stali například duchovní Tomáš Halík, poslankyně Táňa Fischerová, evangelický duchovní Miloš Rejchrt, publicista Jan Rejžek, synodní senior Českobratrské církve evangelické Pavel Smetana či ekonom Tomáš Ježek. Petice vyzývá k otevřené diskuzi o poválečném vývoji a nespokojuje se s podpisem česko-německé deklarace jako s tečkou za česko-německou minulostí. Staví se také proti tvrzení, že vysídlení Němců bylo ospravedlnitelné předcházejícím německým terorem.[76] Erika Steinbachová se k této iniciativě vyzývající k rozhovorům o minulosti vyjádřila pozitivně.[77]

[74]Houžvička: *Návraty sudetské otázky…* 460.
[75]Cordell a Wolff: *Germany´s Foreign Policy…* Str. 155.
[76]gro: Nová petice: Mluvme o minulosti. *MF DNES*, 7. 10. 2003. Text petice na stránkách Jiřího Pehe: http://www.pehe.cz/zapisnik/2003/prohlaseni-bez-kritiky-minulosti-neni-budoucnost (staženo 12. 12. 2010).
[77]ČTK, kov: Steinbachová trvá na Berlínu. *Právo*, 15. 10. 2003.

Určitá mediální pozornosti byla kromě toho Centru proti vyháněním věnována na konci srpna 2003, tedy v době, kdy do ČR zavítal Joschka Fischer; na začátku září 2003 během návštěvy Gerharda Schrödera a na začátku září 2003, kdy Česko navštívil polský premiér Leszek Miller.

2. Zdůvodnění výběru mediálních titulů a jejich charakteristika

2.1. Výběr mediálních titulů

Při výběru mediálních titulů, které jsem se rozhodla použít pro následující analýzu, jsem vycházela zejména z omezeného rozsahu bakalářské práce.

Pokud jde o typ sdělovacích prostředků, upřednostnila jsem psaná média z důvodu lepší dostupnosti a snadnější metody zpracování, kterými se liší od médií audiovizuálních Další otázkou byl výběr tištěných nebo internetových sdělovacích prostředků – internetových verzí deníků a týdeníků nebo samostatně existujících zpravodajských a publicistických serverů. Prostřednictvím jednoduchého pokusu jsem však zjistila, že články věnované sledovanému tématu se v tištěných a internetových verzích polských a českých médií obecně neliší.[78] Internetová média existující nezávisle na trhu tištěných sdělovacích prostředků jsem nevybrala proto, že jsem se rozhodla svou analýzu zaměřit na masové prostředky komunikace s co možná největším čtenářským dosahem a nabízející pohledy a názory přístupné většině čtenářů, tedy jakýsi mainstream.[79] Internetová média, která nabízejí alternativní pohled na témata diskutovaná ve společnosti, jejichž zástupcem jsou například *Britské listy* (vydávané Občanským sdružením Britské listy), jsem se rozhodla pro svou analýzu nepoužít z důvodu již zmiňované snahy zmapovat mediální obraz Centra v „mainstreamových" sdělovacích prostředcích, jakkoliv si uvědomuji, že výzkum podobných médií by

[78]V případě některých polských a českých deníků navíc není jasně odlišena tištěná a internetová verze mediálního titulu – zprávy a články tak bývají často v obou verzích totožné. Mafra a. s. (vydavatel *Mladé fronty DNES)*, Economia a. s. (vydavatel *Hospodářských novin*) a Agora SA (vydavatel *Gazety Wyborczy*) mají mezi svými produkty vedle internetové verze tištěného deníku také samostatný zpravodajský server – *iDNES.cz, iHNed.cz* a *Gazeta.pl*. Server *Novinky.cz* je sice společným projektem deníku *Právo* a portálu *Seznam.cz*, s tištěnou verzí *Práva* však není na první pohled výrazně propojen. Například na serveru *iDNES.cz* lze ve sledovaném období nalézt výrazně nižší počet článků věnovaných Centru proti vyháněním než v internetovém archivu *Mladé fronty DNES* – nalezené články jsou navíc totožné s těmi, které byly uveřejněny v tištěném deníku.

[79] Například internetový deník *Aktuálně.cz*, vydávaný společností Centrum Holdings, by takové požadavky samozřejmě splňoval, pravděpodobně by však při jeho analýze došlo k podobným výsledkům jako při sledování seriózních deníků, navíc by bylo složité hledat ekvivalent pro jeho porovnání se zahraničním médiem, protože pak by na řadu přišly opět internetové verze tištěných deníků.

obohatil analýzu o zajímavé postřehy osobností s vyhraněnějšími názory. Tyto sdělovací prostředky jsou však méně čtenářsky známé[80] a často poskytují informace spíše čtenářům, kteří se o danou problematiku blíže zajímají.

Hlavní otázkou bylo, zda analyzovat pouze deníky, nebo také týdeníky, přičemž jsem se rozhodla zaměřit výhradně na tzv. seriózní tituly. V případě Polska v úvahu přicházely deníky *Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita a Trybuna* a týdeníky *Polityka, Wprost* a *Newsweek Polska*, v České republice pak deníky *Mladá fronta DNES, Právo, Lidové noviny, Hospodářské noviny* a týdeníky *Respekt, Reflex, Týden* a *Literární noviny*. Katolické a krajně pravicové tituly *Nasz Dziennik, Życie, Tygodnik Powszechny* a *Głos* a radikálně levicové *Haló noviny* jsem z výběru vyřadila z výše zmíněných důvodů.

Vzhledem k významu deníků *Gazeta Wyborcza* a *Rzeczpospolita* v Polsku jsem jako jejich ekvivalenty vybrala dva nejprodávanější seriózní deníky – *Mladou frontu DNES* a *Právo*, jakkoliv je tato ekvivalence omezena na otázku nákladu a prodeje a nikoliv na podobnost orientace deníků. Protože další stejně významné deníky na polské mediální scéně chybí, omezila jsem výběr na dva nejprodávanější seriózní tituly. Z důvodu rozsahu jsem již tuto skupinu nerozšiřovala o týdeníky nebo média s jinou periodicitou.

2.2. Charakteristika vybraných deníků

Nejprodávanější seriózní polský deník *Gazeta Wyborcza* začal vycházet v roce 1989 jako první nezávislé noviny v postkomunistickém Polsku. Jeho vlastníkem je Agora S. A., společnost založená protikomunistickým hnutím, která je od roku 1993 menšinově spoluvlastněna americkým koncernem Cox Communications (12,5 %).[81] Náklad *Gazety Wyborczy* byl v roce 2003 přibližně 600 000 výtisků, což na trhu deníků činilo 17 %[82]. Tento liberálně orientovaný deník lze charakterizovat jako „továrnu na informace, ale také jako vybíravou a domýšlivou tetu, která sedí na gauči a vypouští ďábelsky kousavé poznámky o hostech, kteří měli to neštěstí, že se zastavili na krátkou

[80]Stránky *Britských listů* podle jejich vlastního výzkumu z roku 2007 navštěvuje 140 000 čtenářů měsíčně – naproti tomu server *iDNES.cz* uvádí, že v roce 2010 navštíví jeho stránky 3,5 milionu čtenářů za měsíc. Viz Kartous, Bohumil: Deník vzdělaného a bohatého bolševika. *Britské listy*, 22. 3. 2007. (http://www.blisty.cz/2007/3/22/art33475.html, staženo 12. 12. 2010) a http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_produkty-a-sluzby_idnes-cz.htm (staženo 12. 12. 2010).

[81]Klimkiewiczová, Beata: Poland. In: *Media ownership and its impact…* Str. 381.

[82]Piekło, Jan: Medien in Polen. In: Huber, Silvia (Hg.): *Medien in den neuen EU-Staaten Mittel- und Osteuropas Inklusive Beitrittskandidat Türkei.* Krems, 2003. Str. 121.

návštěvu".[83] *Gazeta Wyborcza* má blízko k politické straně Unie svobody (*Unia Wolności*, od roku 2005 Demokratická strana – *Partia Demokratyczna*),[84] přes svou politickou orientaci však projevuje citlivost k sociálním tématům. Zaměřuje se také na investigativní žurnalistickou práci.[85]

Rzeczpospolita vychází od roku 1982 a na počátku své existence plnila roli oficiálního vládního deníku. Jejími vlastníky byly v mnou sledovaném období norská společnost Orkla Media (podíl 51 %) a Predsiębiorstwo Wydawnicze „Rzeczpospolita" S. A., což je vydavatelství vlastněné státem (podíl v listu 49 %).[86] Náklad deníku činil v roce 2003 přibližně 260 000 výtisků, což se rovnalo 7 % podílu na trhu deníků.[87] *Rzeczpospolita* je považována za deník s vysokou kvalitou, zaměřuje se zejména na právo a ekonomii[88] a je jediným polským deníkem, který otiskuje celé texty zákonů a právních dokumentů s komentáři expertů.[89] Ačkoliv ji lze označit za médium blízké konzervativním názorům, je *Rzeczpospolita* objektivním a apolitickým titulem.[90] Jejími čtenáři jsou především vzdělaní lidé žijící ve městech.[91]

Mladá fronta DNES je nástupcem deníku *Mladá fronta* vydávaného Socialistickým svazem mládeže. Po pádu komunismu získal práva na vydávání redakční tým, který vytvořil společnost MAF a.s. První číslo „nové" *Mladé fronty* vyšlo v roce 1990.[92] *Mladou frontu DNES* vydává společnost Mafra a. s. vlastněná německým koncernem Rheinische-Bergische Verlagsgeselschaft. Náklad deníku dosahoval v roce 2003 výše asi 316 000 výtisků.[93] *Mladá fronta DNES* je považována za deník středopravé orientace zaměřený na široký okruh čtenářů.

Deník *Právo* představuje nástupce komunistického *Rudého práva*, zpřetrhal však vazby s původním vydavatelem. Jeho vlastníkem je společnost Borgis a. s. původně vlastněná zaměstnanci listu. Hlavní podíl dnes drží šéfredaktor *Práva* Zdeněk Porybný

[83]Majdan, Sławomir: *Slinging Some Mud*. Warsaw Voice, 13. 1. 2003. Citováno podle: Klimkiewiczová: Poland… Str. 392.
[84]Łada: *Debata publiczna.*.. Str. 30.
[85]Klimkiewiczová: Poland… Str. 392.
[86]Ibidem. Str. 376.
[87]Pieklo: Medien in Polen… Str. 121.
[88]Lara, Anna: The Polish Media Landscape. In: Terzis, G. (ed.): *European Media Governance: National and Regional Dimensions.* Bristol, 2007. Str. 400.
[89]Łada: *Debata publiczna.*.. Str. 32.
[90]Ibidem. Str. 32.
[91]Ibidem. Str. 33.
[92]Šmíd, Milan: Czech Republic. In: *Media ownership and its impact.*.. Str. 148.
[93]Ibidem. Str. 152..

(91,4 %).[94] Tato nezávislost na „cizím“ vydavateli dává *Právu* na jednu stranu názorovou volnost, podle mediálního analytika Milana Šmída však deník vzhledem ke slabému finančnímu zázemí závisí na reklamě, což bylo například důvodem pro to, aby *Právo* „podporovalo český kapitál při sporu *TV Nova* se společností CME.[95] *Právo* je považováno za deník středolevé orientace.

[94] Šmíd, Milan: The Czech Media Landscape. In: Terzis, G. (ed.): *European Media Governance.*… Str. 340.
[95] Šmíd: Czech Republic… Str. 154.

3. Metoda analýzy

Těžiště této práce spočívá ve výzkumu sledujícím postavení událostí a debaty spojené s Centrem proti vyháněním v agendě čtyř vybraných deníků. Cílem výzkumu je porovnání na česko-polském základě. Vycházím při tom z předpokladu, že to, zda si média určité téma vyberou a kolik mu věnují prostoru, je jeho implicitním ohodnocením[96] a ukazuje, jaká důležitost je tématu sdělovacími prostředky přisuzována. Na to navazuje koncept nastolování témat (*agenda setting*), který předpokládá, že „míra, do jaké se média tématům věnují, následně ovlivňuje vnímání důležitosti těchto témat konečnými příjemci".[97] Tato otázka je přirozeně složitější, neboť „je zapotřebí rozlišit tři různé druhy témat: priority médií, priority veřejnosti a priority politiků, které se všechny vzájemně složitě ovlivňují".[98] Dnes je však již poměrně dobře prokázaným účinkem médií[99] odrážet pořadí priority témat a tím působit na jejich obsah a relativní důležitost ve veřejném mínění.[100] Mediální produkce tak má přímý dopad na společnost, ačkoliv může být do určité míry ovlivňována tím, co společnost považuje za důležité.

Analýza sestává ze dvou částí – výzkumu tematické agendy a analýzy diskurzu. Výzkum tematické agendy byl pro potřeby této práce značně zjednodušen, cílem práce není primárně zkoumat samotné mediální obsahy, ale spíše nabídnout pohled na téma z oblasti mezinárodních vztahů a historie. Do kvantitativní analýzy z tohoto důvodu nezařazuji například zkoumání toho, jaký je plošný rozsah jednotlivých textů (ačkoliv stojí za zmínku, že již při zběžném pohledu je zřejmé, že texty věnované sledovanému tématu jsou v polských denících podstatně rozsáhlejší.)

Zkoumání tematické agendy využívá kvantitativní obsahovou analýzu, jejímž jádrem je stanovení kategorií obsahu, které budou analyzovány.[101] Zaměřila jsem se na kvantifikaci toho, kolik prostoru bylo Centru proti vyhánění věnováno v rámci zpravodajských a publicistických rubrik, zda bylo o Centru referováno jako o samostatném tématu nebo v širším kontextu a zda se název Centra nebo jeho část objevovalo v titulcích. Jednotkou měření byl zvolen článek v deníku. V rámci těchto tří okruhů byly stanoveny tyto kategorie:

1) Prostor věnovaný Centru v rámci jednoho článku:

[96]Trampota a Vojtěchovská: *Metody výzkumu…* Str. 100.
[97]Ibidem. Str. 242.
[98]McQuail: *Úvod do teorie…* Str. 388.
[99]Trampota a Vojtěchovská: *Metody výzkumu…* 239.
[100]McQuail: *Úvod do teorie…* Str. 389.

a) Celý článek.
b) Část – Centrum je jedním z hlavních témat článku, který se ale věnuje i jiným záležitostem.
c) Zmínka – články, v jejichž textu je Centrum pouze krátce zmíněno v kontextu jiného tématu. Do této kategorie zahrnuji také deničky a noticky zařazené v novinách do rubriky „Krátce“.

2) Typ textu:
   a) Zpravodajství – ve smyslu klasického pojetí zpravodajství, které na základě faktů a bez zapojení názoru autora informuje o událostech.
   b) Publicistika – názory na zkoumanou tematiku, eseje, analýzy a také články, které se objevily na stránkách zpravodajství, ale jsou ve skutečnosti výňatky z rozhovorů a publicistických útvarů uveřejněných v jiných, zejména německých médiích, a přenesenou formou vyjadřují názor jedné osobnosti, který není vyvážen protinázorem. Tento typ článků se objevuje zejména v denících *Právo*[102] a *Gazeta Wyborcza*.[103]
   c) Rozhovory – vyčleňuji je jako zvláštní druh publicistiky, v níž je slovo dáno přímo osobě zainteresované na tématu.
3) Název v titulku:
   a) Ano – články, v jejichž titulku se objevil plný nebo zkrácený název Centra proti vyháněním nebo jeho ekvivalent.
   b) Ne.

Významnější část práce je věnována analýze diskurzu, která přesahuje rámec samotných textů, neboť si všímá toto, že mediální sdělení nejsou izolována od prostředí, ve kterém vznikají.[104] Podle Trampotovy definice je diskurz „sada textů k určitému tématu kolujících ve společnosti, které se vzájemně podílejí na budování významu a které nějakým způsobem reflektují také mocenské uspořádání společnosti.“[105] Zaměřila jsem se na analýzu způsobu, jakým média o Centru proti vyhánění píší, jaký prostor

[101]Trampota a Vojtěchovská: *Metody výzkumu…* Str. 103.
[102]Např. DPA, ČTK: Spisovatel Kohout varoval před lavinami nenávisti. *Právo*, 22. 9. 2003. ad.
[103]Např. ANR: Nikt nam nie zabroni pamiętać. *Gazeta Wyborcza*, 23. 8. 2003. ad.
[104]Trampota a Vojtěchovská: *Metody výzkumu…* Str. 170.
[105]Ibidem.

věnují jednotlivým názorům nebo dávají možnost vyjádření přímo samotným aktérům debaty. Důležité také je, co sdělovací prostředky v souvislosti s danou problematikou zdůrazňují a do jakého rámce ji zasazují. I pro toto zkoumání jsem částečně použila metodu kategorií z kvantitativní části analýzy. Jde tak spíše o analýzu diskurzu s využitím některých prvků kvantitativní obsahové analýzy. Snažila jsem se zachytit, jaký postoj k Centru zaujímají jednotlivé články, věnovala jsem se zkoumání výběru pojmenování a také přítomnosti citově zabarvených výrazů v textech. Vytvořila jsem tyto kategorie:

4) Postoj jednotlivých článků vůči Centru:
    a) Pozitivní – vyjadřující podporu iniciativě Svazu vyhnanců na vytvoření Centra proti vyháněním v Berlíně.
    b) Negativní – odmítající vznik Centra proti vyháněním v jakékoliv podobě nebo bez odkazu na jiné alternativy.
    c) Hledající nebo nabízející alternativu – podporující evropskou variantu Centra umístěnou jinde než v Berlíně nebo síť podobných center.
    d) Neutrální – zpravodajství nebo texty, které se o Centru pouze zmiňují a nevyjadřují na něj svůj názor.
5) Emoce:
    a) Ano – text obsahuje citově zabarvená pojmenování vyjadřující emoce jako strach nebo nenávist nebo vyzývající k nějakému činu emotivním způsobem.[106] Patří sem také články, ve kterých autor píše o vlastních zkušenostech a zážitcích z válečného a poválečného období.[107]
    b) Ne.
6) Dramatizace:
    a) Ano – v textu se vyskytují slovesa nebo podstatná jména, která vyjadřují dramatizaci děje, obsahují napětí a navozují pocit

[106]Např.: Burnetko Krzysztof; Makowski, Jarosław: Nelitovat Němce (rozhovor s Markem Edelmanem). *Právo*, 25. 9. 2003.; nadpis článku Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Zmieńcie ton, wypędzeni! *Gazeta Wyborcza*, 8. 9. 2003. ad.
[107]Např. Weiss, Szewach: To Niemcy rozpętali piekło. *Gazeta Wyborcza*, 16. 9. 2003. ad.

závažnosti. Patří sem například slova vyvolávající představu boje (ofenziva, válčí).[108]

b) Ne.

Sledovala jsem také, jaký název pro Centrum jednotliví autoři používají a jaké pojmenování si vybírají pro akt přesídlení. Dále jsem si všímala toho, jaká témata jsou v kontextu debaty o Centru proti vyháněním zdůrazňována. Výchozím předpokladem bylo, že většina článků se bude zabývat otázkou koncepce a umístění instituce a že často budou zmiňována témata jako otázka kolektivní viny nebo pokus o změnu historické paměti. Stejně tak jsem věnovala pozornost tomu, které německé, polské a české osobnosti jsou s otázkou Centra spojovány v jednotlivých denících. Dalším bodem zkoumání bylo autorství článků – kolik se objevilo příspěvků od politiků nebo expertů na danou problematiku a nakolik šlo o práci kmenových členů redakce. Poslední sledovanou charakteristikou bylo informování o událostech ve druhé zemi, tedy například kolik pozornosti věnovaly české deníky tomu, co se v souvislosti s Centrem událo v Polsku nebo zda převzaly nějaké texty z polských novin.

Přístup ke článkům polských deníků jsem získala prostřednictvím internetových archivů na jejich webových stránkách, u českých deníků jsem využila elektronický archiv Newton Media Search. Úplnost získaných dat jsem ověřila v případě polských médií srovnáním s publikací *Debata publiczna na temat powstania Centrum przeciw Wypędzeniom* (…), v případě českých novin jsem správnost ověřila s pomocí tištěných vydání dostupných v Národní knihovně ČR.

[108]Např. Jendroszczyk, P.: Ofensywa Eriki Steinbach. *Rzeczpospolita*, 6. 9. 2003.; Zychowicz, Piotr, Jendroszczyk, P.: Steinbach walczy z prasą. *Rzeczpospolita*, 3. 11. 2003.

4. Výsledky kvantitativní analýzy

4.1 Počet článků věnovaných Centru proti vyháněním

Nejvíce článků ve sledovaném období věnovala Centru proti vyháněním *Rzeczpospolita* (125). *Gazeta Wyborcza* jich publikovala 112, *Právo* 42 a *MF DNES* vydala článků 17. Mezi polskými a českými deníky je na první pohled patrný výrazný rozdíl v zájmu o Centrum,[109] k němuž se přičítá již zmíněná nerovnost v plošném rozsahu textů, který byl v polských denících mnohem větší.

4.2 Prostor poskytnutý Centru v jednotlivých článcích

Odpovídá tomu i prostor určený Centru v jednotlivých článcích. Texty, jejichž jediným tématem bylo Centrum proti vyháněním, tvoří v celkovém počtu zkoumaných článků v deníku *Rzeczpospolita* 41 %. Jedním hlavních témat bylo Centrum v případě 33 % článků, 26 % textů se o Centru pouze zmínilo, a to zejména v souvislosti se vznikem Pruské správy majetku, otázkou polsko-německé historie celkově, vstupem Polska do EU nebo oslavou výročí varšavského povstání. V *Gazetě Wyborcze* představují články cele zaměřené na Centrum 43 %, 28 % textů se zabývá více tématy a 29 % článků se o Centru pouze zmiňuje v kontextu podobných témat jako v *Rzeczpospolitě* s výraznější tendencí spojovat problematiku Centra s otázkou vývoje polsko-německých vztahů. V *Právu* činil počet článků, které se zabývaly pouze Centrem, 29 %, více bylo textů, které o něm psaly jako o jednom z témat česko-německých vztahů (31 %), a nejvíce těch, které Centrum pouze zmínily (40 %), a to nejčastěji v souvislosti s otázkou Benešových dekretů, působení Pruské správy majetku a u příležitosti návštěv J. Fischera a G. Schrödera. V případě *MF DNES* byl poměr podobný: 29 % článků zcela věnovaných Centru, 29 % těch, v nichž bylo Centrum jedním z hlavních témat a 42 % těch, které se o něm zmínily (v podobném kontextu jako *Právo*). Procentuální poměr článků, které Centrum vnímají jako jedno z důležitých témat, je u všech deníků podobný, polské a české deníky se však liší v poměru článků, jejichž jediným tématem bylo Centrum, a textů, v nichž nalezneme o Centru pouze

[109] Viz také přílohy – *Graf 1a: Počet článků o Centru proti vyháněním a poměr zpravodajství / publicistika / rozhovory*.

zmínku.[110] U všech deníků platí, že v pozdějším období sledovaného časového úseku rostl počet článků, které se o Centru pouze zmiňovaly, což je důkazem postupně klesajícího zájmu o tuto problematiku a přesun pozornosti k jiným problémům.

4.3 Typy textů

Více než polovina sledovaných článků v deníku *Rzeczpospolita* spadá do kategorie zpravodajství (52 %), následuje publicistika (38 %) a rozhovory (10 %). V případě *Gazety Wyborczy* je rozdíl v poměru mezi zpravodajstvím a publicistikou téměř nepatrný (43 % a 42 %), rozhovory tvoří 15 % z celkového počtu 112 textů. Největší podíl (62 %) mají zpravodajské útvary v deníku *Právo*. Publicistické články zabývající se Centrem v *Právu* představují 26 %, rozhovory 12 %. Podobné jsou výsledky *MF DNES:* zpravodajství 59 %, publicistika 29 %, rozhovory 12 %. Rozdíly mezi českými a polskými deníky nejsou v tomto případě tolik markantní, přesto lze říci, že české deníky Centru proti vyháněním věnovaly méně publicistických článků než deníky polské, rozdíl v počtu zpravodajských a publicistických textů je patrný zejména v deníku *Právo*. Procentuální poměr rozhovorů je v případě všech deníků podobný. *Gazeta Wyborcza* se od ostatních titulů liší poměrem zpravodajských a publicistických útvarů zaměřených na sledované téma.[111] Díky těmto výsledkům lze tvrdit, že Centrum proti vyháněním bylo předmětem debaty více v polských denících než v českých, které o událostech s ním spojených častěji podávaly pouze zprávy.

4.4 Název v titulku

Název Centra proti vyháněním nebo jeho ekvivalent se objevil v titulcích článků deníku *Rzeczpospolita* v případě 18 textů (14 %) a v deníku *Gazeta Wyborcza* u 17 článků (15 %). V *Právu* se název vyskytuje v titulku 6 článků (14 %), v *MF DNES* v záhlaví 4 článků (24 %). *MF DNES* se tak od ostatních titulů liší vyšším procentem článků, v jejichž titulku se název Centra objevil.[112] Lze z toho vyvozovat závěr, že pro čtenáře *MF DNES* bylo Centrum méně povědomým tématem a pro jeho představení bylo nutné uvádět název v záhlaví, počet článků je však tak nízký, že jeho základě takové tvrzení založit nelze.

[110]Viz také *Graf 2a: Prostor věnovaný Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích* a *Graf 2b: Prostor věnovaný Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – procenta.*
[111]Viz také *Graf 1b: Procentuální poměr zpravodajství/publicistika/rozhovory.*
[112]Viz také *Graf 3a: Název Centra proti vyháněním v titulku článku* a *Graf 3b: Název Centra proti vyháněním v titulku článku – procenta*.

5. Výsledky kvalitativní analýzy

5.1 Postoj jednotlivých článků vůči Centru

Pro všechny sledované deníky platí, že největší podíl představují články, které k Centru zaujaly neutrální postoj. V případě *Rzeczpospolity* jde o 66 % článků. 18 % ze zkoumaných článků nabízí alternativu v podobě jinak zaměřené instituce, 13,5 % textů se k Centru staví zcela negativně, 2,5 % zcela pozitivně. V *Gazetě Wyborcze* nalezneme větší podíl článků vyjadřujících negativní nebo pozitivní postoj: 60 % textů je neutrálních, 18 % nabízí alternativu, 16 % zaujímá negativní postoj, 6 % postoj pozitivní. Pozitivní stanovisko ke vzniku Centra nelze nalézt ani v jednom ze článků publikovaných v českých denících. Negativní přístup je možné v *Právu* vysledovat u 5 % článků, v *Mladé frontě DNES* u 12 % článků. Alternativní návrhy nabízí *Právo* ve 24 % případů, *MF DNES* ve 29 %, nejvyšší podíl představují opět články s neutrálním postojem – v *Právu* 71 %, v *MF DNES* 59 %.[113]

Zřetelněji lze názory představované ve článcích sledovat, pokud z analýzy vynecháme zpravodajské příspěvky, u nichž se předpokládá, že k popisovanému tématu zaujímají neutrální stanovisko. V *Rzeczpospolitě* je tak celkem 60 nezpravodajských textů, z nichž 38 % nabízí alternativu, 28,5% je neutrálních, 28,5 % negativních a 5 % pozitivních. *Gazeta Wyborcza* publikovala 64 nezpravodajských článků. 31 % z nich mluví o alternativním Centru, 30 % z nich je neutrálních, 28 % s negativním stanoviskem a 11 % s pozitivním. V případě *Práva* je z 16 článků 62 % těch, které hledají alternativu, 25 % neutrálních a 13 % s negativním postojem. V *MF DNES* nalezneme 7 nezpravodajských textů, z nichž ani jeden se k Centru nestaví neutrálně nebo pozitivně. 71 % nabízí alternativu, 29 % má negativní přístup.[114]

Lze tak říci, že přístup polských deníků ke sledovanému tématu byl vyváženější, neboť poskytly podobný prostor neutrálním a negativním názorům i těm, které nabízely alternativu a daly možnost vyjádření i autorům, kteří myšlenku Centra podpořili. Ve větší míře to platí pro deník *Gazeta Wyborcza*. České deníky věnovaly výrazně větší prostor článkům, jejichž autoři se vyslovili pro vznik jiné varianty Centra. Zvláštní je

[113]Viz také *Graf 4a: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích* a *Graf 4b: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – procenta.*
[114]Viz také *Graf 5a: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – bez zpravodajství* a *Graf 5b: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – bez zpravodajství – procenta.*

případ *MF DNES*, neboť mezi jejími nezpravodajskými texty nalezneme pouze ty, které Centrum odmítají, nebo podporují vznik jiné instituce.

5.2 Emoce v textech článků

Provedený výzkum neprokázal, že by se ve článcích věnovaných Centru objevovaly ve zvýšené míře emoce.[115] Přesto je lze v některých textech pozorovat a několik autorů ve svých příspěvcích hovoří o tom, že debata o Centru vyvolává zbytečně mnoho vášní. Například Markus Meckel přiznává: „Teprve dnes vidím, jaké emoce vyvolává tento problém. Domníval jsem se (…), že Polsko je ve zpracování historie tak daleko, že nevzniknou žádné problémy. To byla ale chyba. Ukazuje se, jak je důležité, aby se těmi záležitostmi zabývali nejen historikové, ale také společnost.“[116]

V *Rzeczpospolitě* se emoce vyskytují v 10 % článků. Příkladem může být otázka německé publicistiky Helgy Hirsch: „Cožpak není možné to vše prožívat, připomínat si (německé utrpení – pozn. A. D.), oplakávat, protože jiní trpěli ještě více? Jsou (vyhnanci – pozn. A. D.) nuceni nadále mlčet o svých problémech ve jménu vyšší pravdy…?“[117] Článek Hirschové *Německé utrpení (Niemiecki ból)* obsahuje více podobných vyjádření a vyvolal na stránkách *Rzeczpospolity* debatu, o které se zmiňuji níže.

V *Gazetě Wyborcze* emotivní vyjádření nalezneme ve 13 % textů, často v případě, kdy autor vypráví o vlastních zážitcích. Szewach Weiss, velvyslanec Izraele v Polsku, vzpomíná, jak byl v dětství svědkem situace, kdy byla německá rodina nucena opustit svůj dům a německý chlapec, který v domě vyrůstal, začal plakat: „Nikdy nezapomenu na pláč toho německého dítěte, vím, že už tehdy neslo svůj trest, ale nikdo ho nevtěsnal do plynové komory, nikdo nespálil jeho tělo a nikdo nehodil jeho prach do Visly.“[118]

Zatímco v *MF DNES* se emoce neobjevují v žádném ze sledovaných článků, v *Právu* je lze pozorovat v 7 % textů. Egon Jordan, vězeň z Terezína, ve svém článku *Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů* píše: „(Erika Steinbachová) bezděky strhla roušku kolem toho, co skutečně vězí za záměrem vybudovat památník. Podstatou je zakotvení

[115]Viz *Graf 6a: Emoce v textech článků* a *Graf 6b: Emoce v textech článků – procenta.*
[116]Jendroszczyk, P.: Głową w ścianę (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita*, 28. 10. 2003.
[117]Hirschová, Helga: Niemiecki ból. *Rzeczpospolita*, 24. 7. 2003.
[118]Weiss: To Niemcy rozpętali piekło...

drzých dezinterpretací historie a revize výsledků války, včetně odsunu jako rozhodnutí Spojenců.“[119]

5.3 Dramatizace v textech článků

Podobně lze hovořit o tendenci dramatizovat situaci vzniklou okolo Centra.[120] V *Rzeczpospolitě* se tento sklon objevuje v 7 % článků. Piotr Jendroszczyk ve svém komentáři varuje: „Návrh Markuse Meckela je pravděpodobně posledním pokusem postavit se proti těmto plánům (na vybudování Centra v Berlíně – pozn. A. D.). Pokud nebude zrealizován, na místě boje o Centrum proti vyháněním zůstane Erika Steinbachová a její svaz.“[121]

Podobně upozorňuje novinář a účastník varšavského povstání Jan Nowak-Jeziorański v *Gazetě Wyborcze:* „Ještě je čas vyhnout se škodlivým důsledkům vzniku pomníku ‚vyhnanců‘.“[122] Celkem se dramatizace v tomto deníku vyskytuje v případě 7 % článků.

V *MF DNES* se opět neobjevil ani jeden podobný příklad, v *Právu* se tendence dramatizovat týká 2 % článků. Výrazným příspěvkem v debatě o Centru byl rozhovor s Markem Edelmanem, jedním z velitelů povstání ve varšavském ghettu, který *Právo* převzalo s polského týdeníku *Tygodnik Powszechny.* Rozhovor obsahuje několik emotivních i dramatických vyjádření a vzbudil pozornost osobností zainteresovaných v debatě, o čemž se zmiňuji níže.

Obecně lze říci, že jak emotivní, tak dramatické výroky se objevovaly více v polských titulech, ale ani v jednom z deníků nebyly tyto jevy výrazně rozšířeny.

5.4 Používané názvy Centra

U obou polských deníků platí, že zažitým názvem pro Centrum je *Centrum przeciw/przeciwko Wypędzeniom* (Centrum proti vyháněním). Výjimečně se objevuje pojmenování *Ośrodek wypędzonych* (Centrum vyhnaných)[123] nebo *Centrum wypędzonych* (Centrum vyhnaných).[124]

[119]Jordan, Egon: Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů. *Právo*, 30. 1. 2004.
[120]Viz *Graf 7a: Dramatizace v textech článků* a *Graf 7b: Dramatizace v textech článků – procenta.*
[121]Jendroszczyk, P.: Wspólne Centrum przeciwko Wypędzeniom. *Rzeczpospolita*, 15. 7. 2003.
[122]Nowak-Jeziorański, Jan: Polskie problemy. *Gazeta Wyborcza*, 25. 9. 2003.
[123]Hirschová: Niemiecki ból…
[124]Semka, Piotr: Centrum wypędzonych po slowacku. *Rzeczpospolita*, 8. 11. 2003.

V případě českých titulů taková shoda nepanuje. Nejčastěji používaným je Centrum proti vyhánění,[125] méně často se objevuje verze Centrum proti vyháněním.[126] Poměrně frekventované je označení Centrum vyhnání.[127] Setkat se lze také s názvy Centrum proti vyhnání,[128] Památník vyhnání,[129] Památník vyhánění[130] nebo Muzeum vyhánění.[131] Z toho lze usuzovat, že Centrum proti vyháněním není v českém prostředí tolik známé jako v Polsku, a proto se nevytvořil jednotný úzus pro jeho pojmenování.

Napovídají tomu i nepřesnosti, které se objevují v některých textech. *Právo* vydalo 18. července 2003 zprávu *Pithart chce sídlo německých vyhnanců u nás*,[132] ve které se hovoří o podpoře předsedy českého Senátu pro Evropské středisko proti vyhánění, jež je však v titulku nesprávně označeno jako „sídlo vyhnanců". Na tuto nepřesnost upozorňuje ve svém komentáři Jiří Hanák,[133] který však sám chybně označuje koncepci Svazu vyhnanců jako „Evropské středisko proti vyhánění". Nejasnost se objevuje také v agenturní zprávě v *MF DNES* z 15. července 2003,[134] která v titulku informuje o „vzniku Centra proti vyhánění", ve skutečnosti má ale na mysli vydání Meckelovy petice za vznik evropského centra.

5.5 Pojmenování poválečného transferu

Na stránkách polských deníků se často objevuje termín *wypędzenie* (vyhnání) používaný také Svazem vyhnanců. V *Rzeczpospolitě* se nad tím pozastavuje maršálek polského Senátu Longin Pastusiak, který sám používá pojem *przesiedlenie* (přesídlení): „Udivuje mě, že sdělovací prostředky před několika lety přijaly terminologii ne spojeneckou a ne tu, která se nalézá v dokumentech mezinárodního práva, ale že používáme německé názvosloví."[135] Na to reaguje politolog Piotr Buras: „Slovo ‚vyhnání' (*wypędzenie*) se nachází vedle ‚vysídlení' (*wysiedlenie*) v preambuli smlouvy

[125]Například DPA, kov: Svaz vyhnanců chce koupit bunkr pro centrum v Berlíně. *Právo*, 21. 8. 2003.; Kovařík, Jan; Plesník, Vladimír: Schröder: Minulost nesmí kazit budoucnost. *Právo*, 6. 9. 2003.; Senková Zita: Pokročili jsme na cestě ke smíření (rozhovor s Gerhardem Schröderem). *MF DNES*, 5. 9. 2003. ad.
[126]Např. ČTK: Schröder: vysídlení Němců bylo důsledkem nacismu. *Právo*, 14. 9. 2003; ČTK: Rau varoval landsmanšaft. *MF DNES*, 8. 9. 2003. ad.
[127]Např. Rovenský, Jan: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas (rozhovor s Josefem Zielenciem). *Právo*, 1. 8. 2003.; Stern, Jan: Češi a Němci spolu po válce žít nemohli (rozhovor s historikem Václavem Kuralem). *Právo*, 11. 3. 2004. ad.
[128]Senková, Z.: Mělo by být Centrum proti vyhnání v Berlíně? *MF DNES*, 21. 7. 2003.
[129]Jordan: Odsunutí a „vyhnaní" očima faktů…
[130]Král: Transfer, odsun, přemístění nebo přesídlení…
[131]ČTK: Polský exministr zahraničí odmítl muzeum vyhánění. *Právo*, 4. 7. 2003.
[132]DPA, ČTK: Pithart chce sídlo německých vyhnanců u nás. *Právo*, 18. 7. 2003.
[133]Hanák, Jiří: Privatizace utrpení. *Právo*, 19. 7. 2003.
[134]ČTK: V Berlíně vzniklo centrum proti vyhánění. *MF DNES*, 15. 7. 2003.
[135]Pastusiak, Longin: Centrum szkodzi pojednaniu. *Rzeczpospolita*, 27. 8. 2003.

o státní hranici mezi Polskem a Německem.“[136] Termín *wysiedlenie* je vedle slova *wypędzenie* nejpoužívanějším označením ve článcích deníku *Rzeczpospolita.*[137] Méně často se objevuje neutrální *transfer*[138] a výjimečně jiná označení jako např. *wygnanie* (vyhnání, vypovězení).[139]

Podobná je situace v případě *Gazety Wyborczy*, která vedle pojmu *wypędzenie* nejčastěji používá slovo *wysiedlenie.*[140] Novinář a někdejší účastník varšavského povstání Jan Nowak-Jeziorański při tom ve svém článku píše: „(…) většina Němců, kteří pobývali v dnešních hranicích polského státu, nebyla vysídlenci (*wysiedleńcami*), ale uprchlíky (*uciekinierami*). Opustili své domovy, protože dobře znali metody používané Němci v okupovaných zemích na Východě a obávali se odvety jak ze strany Rudé armády, tak Poláků.“[141] Jeziorański připomíná, že Postupimská dohoda obsahuje termín *przesiedlenie*. Na Postupimskou konferenci se odvolávají i Eva a Hans Hahnovi,[142] kteří používají pojem *transfer.* Jako výjimka se ve článku historika Leszka Kołakowského[143] objevuje pojmenování *wywozky* (vyvezení).

Odborník na mezinárodní právo Richard Král ve článku pro deník *Právo* píše: „(…) můžeme přesídlence rozdělit zhruba do tří kategorií. Jednak mezi nimi byli skuteční vyhnanci: šlo především o ty, kteří byli nuceni odejít v rámci tzv. divokého odsunu v prvních týdnech po skončení války. (…) Další kategorii tvoří ti, kdo byli přesídleni za součinnosti se Spojenci, především z ČSR. Byly jich téměř tři milióny. A nejpočetnější kategorii představují skuteční utečenci. Hlavně ti, kdo utíkali před postupující Rudou armádou. Bylo jich celkem kolem devíti miliónů a vesměs šli přes území protektorátu do Bavorska. (…) Bez ohledu na to, do které z uvedených tří kategorií patřili, je proto správné považovat všechny za přesídlence.“[144] V dalších textech *Práva* se často objevuje termín „vysídlení“,[145] na rozdíl od polských deníků je

[136]Buras, Piotr: Smutna prawda o braku pojednania. *Rzeczpospolita*, 26. 9. 2003.
[137]Např. Jendroszczyk: Glówa w ścianę…; Kranz, Jerzy: Dlaczego trudno się porozumieć? *Rzeczpospolita*, 20. 12. 2003. ad.
[138]Např. Bartoszewski,Władysław: Przeciw wybiórczej pamięci. *Rzeczpospolita,* 15. 7. 2003. ad.
[139]Hirschová: Niemiecki ból…
[140]Např.: Miller, Leszek: Centrum pojednania, a nie Centrum roszczeń. *Gazeta Wyborcza*, 1. 9. 2003.; Kwaśniewski, Alexander: Niech przeszłość nie dzieli. *Gazeta Wyborcza*, 2. 9. 2003.; Rubinowicz-Gründlerová, A.: Nie grzebać Weimaru (rozhovor s Bernhardem Vogelem). *Gazeta Wyborcza*, 28. 11. 2003. ad.
[141]Nowak-Jeziorański: Polskie problemy…
[142]Hahnová, Eva; Hahn, Hans: Nadużycia pamięci. *Gazeta Wyborcza*, 30. 8. 2003.
[143]Kołakowski, Leszek: Raz jeszcze o sprawach najgorszych. *Gazeta Wyborcza*, 10. 9. 2003.
[144]Král: Transfer, odsun, přemístění, nebo přesídlení…
[145]Např. Rovenský: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas… ad.

frekventovaným pojmem také v českém prostředí obvykle používaný „odsun“.[146] Setkáme se také se slovy „vysídlování“ a „transfer“.[147]

V případě *MF DNES* není výběr tak pestrý jako v *Právu*, což je však ovlivněno nízkým počtem článků. Z nich většinu tvoří zpravodajství, které používá neutrální pojem „vysídlení“ nebo „vysídlování“.[148] V názorových článcích se relativně často objevuje termín „vyhnání“, používaný obvykle v německém prostředí.[149]

[146]Např. Jordan: Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů…; Stern: Češi a Němci spolu po válce žít nemohli… ad.
[147]Houžvička, Václav: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém. *Právo*, 10. 10. 2003.
[148]Např. Senková: Mělo by být Centrum proti vyhnání v Berlíně?…; ČTK: Němečtí vysídlenci: Jde hlavně o naše vyhnání, *MF DNES*, 24. 7. 2003. ad.
[149]Např. Doležal, Bohumil: Sklerotické vzpomínání. *MF DNES*, 23. 7. 2003.; Švácha, Zdeněk: Zločiny nelze ospravedlnit. *MF DNES*, 27. 10. 2003. ad.

6. Mediální debata o Centru proti vyháněním

6.1 Osobnosti spojované s tématem Centra

V *Rzeczpospolitě* byl v souvislosti s debatou o Centru nejčastěji zmiňován nebo citován poslanec Markus Meckel, který deníku ve sledovaném období také poskytl tři rozhovory.[150] Spolu s ním se ve spojení s Centrem nejčastěji psalo o kancléři Gerhardu Schröderovi[151] a často také o spoluzakladateli Nadace Centrum proti vyháněním Peteru Glotzovi.[152] Jako významní aktéři debaty byli vnímáni německý ministr zahraničí Joschka Fischer,[153] který podpořil debatu o německém vysídlení, ale odmítl postoj Svazu vyhnanců a vyslovil se pro evropské Centrum, dále prezidenti Johannes Rau a Aleksander Kwaśniewski[154] a německý ministr vnitra Otto Schily.[155] Publicistické články se často odvolávaly na výroky Władysława Bartoszewského, bývalého polského ministra zahraničí, historika a někdejšího vězně tábora v Osvětimi a účastníka varšavského povstání, který se v debatě výrazně angažoval.[156]

Podobně odráží zainteresovanost osobností na tématu *Gazeta Wyborcza*. Její články často citují výrok Joschky Fischera: „Němci Němcům připravili takový osud.“[157] Mezi nejčastěji zmiňované osobnosti pak opět patří Gerhard Schröder,[158] a Markus Meckel,[159] následují Otto Schily[160] a oba prezidenti.[161] Do souvislosti s Centrem je také

[150]Jendroszczyk, P.: Wypędzenia z europejskiej perspektywy (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita*, 15. 7. 2003.; Jendroszczyk, P.: Tylko wersja europejska (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003; Jendroszczyk: Głową w ścianę…

[151]Např. Kranz, Jerzy: Poza granicą debaty. *Rzeczpospolita*, 18. 7. 2003.; Semka, Piotr: Dzieci Hupki i coca-coli. *Rzeczpospolita*, 10. 9. 2003. ad.

[152]Např. Urban, Thomas: Podwójny monolog nie pomaga. *Rzeczpospolita*, 16. 9. 2003.; Jendroszczyk: Kompromis według Petera Glotza…

[153]Např. Urban, T.: Na różnych falach. *Rzeczpospolita*, 15. 11. 2003.; Kołodziejczyková, Katarzyna; Lisicki, Paweł: Niemiecka odpowiedzialność, polska misja (rozhovor s Joschkou Fischerem). *Rzeczpospolita*, 3. 12. 2003. ad.

[154]Např. Bingen, Dieter: Pamięć bez podziałów. *Rzeczpospolita*, 31. 12. 2003.; Sierszula, Barbara: Lepiej nie otwierać. *Rzeczpospolita*, 12. 5. 2004. ad.

[155]Např. Jendroszczyk: Wypędzenia z europejskiej perspektywy…; Pięciak, Wojciech: Naród ofiar. *Rzeczpospolita*, 2. 8. 2003. ad.

[156]Debatou, kterou vyvolal Bartoszewského článek *Przeciw wybiórczej pamięci*, se zabývám dále v této kapitole.

[157]ANR, Michnik, Adam: Niemcy Niemcom zgotowali ten los (rozhovor s Joschkou Fischerem). *Gazeta Wyborcza*, 28. 8. 2003.

[158]Např. Miller: Centrum pojednania, a nie centrum roszczeń…; Zagrodzka, Danuta: Powrót niemieckich demonów?. *Gazeta Wyborcza*, 20. 9. 2003. ad.

[159]Např. Rubinowicz-Gründlerová, A.: Sąsiedzi, zróbcie coś. *Gazeta Wyborcza*, 3. 7. 2003.; Rubinowicz-Gründlerová, A.: Współczująca Erika. *Gazeta Wyborcza*, 26. 4. 2004. ad.

[160]Např. Rubinowicz-Gründlerová: Sąsiedzi, zróbcie coś…; Zagrodzka: Powrót niemieckich demonów?…

uváděno jméno německého spisovatele židovského původu Ralpha Giordana, který podpořil iniciativu Svazu vyhnanců, ačkoliv dříve představoval jeho odpůrce.[162]

Také v *Právu* se jako osobnosti spojované s Centrem nejčastěji objevili Gerhard Schröder[163] a Markus Meckel.[164] Relativně často byl zmiňován tehdejší český premiér Vladimír Špidla, který spory o poválečné vysídlení označil za záležitost minulosti,[165] a několikrát také předseda Poslanecké sněmovny Lubomír Zaorálek.[166]

I *MF DNES* nejčastěji zmínila jména Markuse Meckela[167] a Gerharda Schrödera,[168] kromě nich se články poměrně často odvolávaly na Joschku Fischera[169] a Vladimíra Špidlu.[170]

Z tohoto zkoumání vyplývá, že ve všech sledovaných denících byli jako hlavní osobnosti vnímáni Markus Meckel a Gerhard Schröder, spolu s nimi Joschka Fischer. Oba polské deníky se zmiňovaly o ministru Schilym a německém a polském prezidentovi. V obou českých denících se v souvislosti s Centrem objevilo jméno Vladimíra Špidly, zejména v *Právu*, což pravděpodobně vychází z politické orientace deníku. Tuto domněnku potvrzuje i fakt, že *Právo* citovalo i výroky Lubomíra Zaorálka.

6.2 Autorství článků a prostor věnovaný zainteresovaným osobnostem

Některé se z těchto osobností byly přímo autory některých uveřejněných článků, nebo poskytly rozhovor sledovaným denníkům.

Rzeczpospolita publikovala texty Gerharda Schrödera,[171] Aleksandra Kwaśniewského,[172] také Eriky Steinbachové[173] a dalších politiků polských (Longin Pastusiak,[174] poslanec Občanské platformy Jan Rokita[175]) i německých (Friedbert

[161]Např. Meckel, Markus: Sieć zamiast Centrum. *Gazeta Wyborcza*, 22. 1. 2004.; Rubinowicz-Gründlerová, A.: Prezydent jak kobieta (rozhovor s Gesine Schwanovou). *Gazeta Wyborcza*, 22. 5. 2004. ad.
[162]Např. Zagrodzka: Powrót niemieckich demonów?…; Zagrodzka, D.: Świat trochę bardziej Luďki (rozhovor s Ralphem Giordanem). *Gazeta Wyborcza*, 27. 3. 2004. ad.
[163]Např. ČTK: Schröder: vysídlení Němců bylo důsledkem nacismu…; Plesník, Vladimír: Schröder přijíždí jednat hlavně o budoucnosti (rozhovor s Markusem Meckelem). *Právo*, 4. 9. 2003. ad.
[164]Např.; DPA, kov: Svaz vyhnanců chce koupit bunkr pro centrum v Berlíně.…; Plesník: Schröder přijíždí jednat hlavně o budoucnosti…
[165]Např. DPA, kov: Špidla: Odsun vyplynul z války, *Právo*, 2. 9. 2003.; ČTK, zr: Špidla: spor o odsun v zásadě překonán. *Právo*, 5. 9. 2003. ad.
[166]Např. Kovařík a Plesník: Schröder: Minulost nesmí kazit budoucnost… ad.
[167]Např. ČTK: V Berlíně vzniklo centrum proti vyhánění… ad.
[168]Např. Senková: Pokročili jsme na cestě ke smíření… ad.
[169]Např. Senková, Z.; Grohová, Johana: Fischer: Spory Němců a Čechů skončí. *MF DNES*, 27. 8. 2003.
[170]Doležal, B.: Potíže s tlustou čarou. *MF DNES*, 4. 11. 2003.
[171]Schöder, Gerhard: Miejsce polskiej dumy i niemieckiej hańby. *Rzeczpospolita*, 3. 9. 2004.
[172]Kwaśniewski, Aleksander.: Przeciw Europie narodowych animuji. *Rzeczpospolita*, 15. 9. 2003.
[173]Steinbachová, Erika: Prawo Niemców do pamięci. *Rzeczpospolita*, 13. 8. 2003.
[174]Pastusiak: Centrum szkodzi pojednaniu…

Pflüger[176] a Christina Weissová[177]). Větší prostor dostaly články odborníků na polsko-německou historii nebo významné osobnosti vzájemných vztahů. Třikrát do *Rzeczpospolity* ve sledovaném období přispěl filozof a historik Marek Cichocki,[178] ředitel varšavského Centra mezinárodních vztahů (*Centrum Stosunków Międzynarodowych)*. Dva články v deníku publikoval filozof a sociolog Zdzisław Krasnodębski,[179] stejně jako specialista na mezinárodní právo, diplomat a bývalý polský zvláštní velvyslanec v Německu Jerzy Kranz[180] a jako historik a politolog Jerzy Holzer.[181] Svými texty se do mediální debaty o Centru zapojili Władysław Bartoszewski,[182] specialistka na polsko-německou historii Anna Wolf-Powęska,[183] sociolog a žurnalista Ireneusz Krzemiński,[184] historik Paweł Machcewicz,[185] Jan Nowak-Jeziorański[186], Piotr Buras,[187] ředitel Německo-polského institutu v Darmstadtu (*Deutsches Polen-Institut*) Dieter Bingen[188] nebo historik Ryszard Terlecki.[189] Z dalších osobností několikrát přispěli do *Rzeczpospolity* polský publicista Piotr Semka[190] (od roku 2006 stálý člen redakce), německá publicistka Helga Hirschová[191] nebo Thomas Urban,[192] korespondent *Süddeutsche Zeitung* v Polsku. Většinu textů však napsali kmenoví členové redakce, především Piotr Jendroszczyk, korespondent *Rzeczpospolity* v Polsku, a Jerzy Haszczyński.

Kromě tří zmíněných rozhovorů s Markusem Meckelem přinesla *Rzeczpospolita* interview Pawłem Machcewiczem,[193] historikem Tomaszem Strzemboszem,[194]

---

[175]Rokita, Jan: Warto dyskutować. *Rzeczpospolita*, 20. 2. 2004.
[176]Pflüger, Friedbert: Brak powodów do nieufności. *Rzeczpospolita*, 25. 8. 2003.
[177]Weissová, Christina: Sieć zamiast centrum. *Rzeczpospolita*, 23. 4. 2004.
[178]Např. Cichocki, Marek: Policzek wymierzony idei pojednania. *Rzeczpospolita*, 16. 7. 2003.
[179]Např. Krasnodębski, Zdzisław: Więźniowie przeszłości. *Rzeczpospolita*, 31. 10. 2003.
[180]Např. Kranz: Dlaczego trudno się porozumieć?…
[181]Holzer, Jerzy: Bez demagogii. *Rzeczpospolita*, 7. 8. 2003.
[182]Bartoszewski: Przeciw wybiórczej pamięci…
[183]Wolf-Powęska, Anna: Pamiętając Polibiusza. *Rzeczpospolita*, 18. 7. 2003.
[184]Krzemiński, Ireneusz: Cierpienia nasze i wasze. *Rzeczpospolita*, 22. 11. 2003.
[185]Machcewicz, Paweł: Pamięć nie tylko o wypędzonych. *Rzeczpospolita*, 1. 9. 2003.
[186]Nowak-Jeziorański, Jan: Pomnik nieprawdy. *Rzeczpospolita*, 16. 9. 2003.
[187]Buras: Smutna prawda o braku pojednania…
[188]Bingen: Pamięć bez podziałów…
[189]Terlecki, Ryszard: Powrót do historii. *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2004.
[190]Např. Semka, Piotr: Pojednanie na skróty. *Rzeczpospolita*, 26. 7. 2003.
[191]Hirschová: Niemiecki ból…
[192]Urban: Podwojny monolog nie pomaga…
[193]Zychowicz, Piotr: Niespójna świadomość (rozhovor s Pawłem Machcewiczem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003.
[194]Zychowicz, Piotr: Hitler nie przybył z księżyca (rozhovor s Tomaszem Strzemboszem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003.

německým historikem Hansem Lembergem,[195] Markem Edelmanem,[196] specialistou na mezinárodní právo a člen Vědecké rady Nadace Centrum proti vyháněním Christianem Tomuschatem,[197] Joschkou Fischerem,[198] Ralphem Giordanem,[199] Angelou Merkelovou[200] a bývalým německým prezidentem Richardem von Weizsäckerem.[201]

Také v *Gazetě Wyborcze* patří autorství většiny zkoumaných článků stálým členům redakce, hlavními autorkami byly Anna Rubinowicz-Gründlerová, korespondentka deníku v Německu, a její předchůdkyně Danuta Zagrodzka. Své články pro deník napsalo několik polských a německých politiků: premiér Leszek Miller,[202] bývalý ministr zahraničí Bronisław Geremek,[203] polský viceministr zahraničí Adam Daniel Rotfeld,[204] Gerhard Schröder[205] a Markus Meckel.[206] Z významných osobností polsko-německých vztahů a odborníku do debaty přispěli Jan Nowak-Jeziorański,[207] expert na mezinárodní právo Jerzy Makarczyk,[208] historička umění Nawojka Cieślińska-Lobkowicz,[209] filozof a historik Leszek Kołakowski,[210] velvyslanec Izraele v Polsku Szewach Weiss,[211] historikové Włodzimierz Borodziej,[212] Jan Piskorski,[213] Anna Wolf-Powęska,[214] Jerzy Holzer,[215] Andrzej Mencwel,[216] němečtí historikové Heinrich Olschowsky,[217] Eva a Hans Hahnovi[218] a mluvčí Německé biskupské konference

[195]Jendroszczyk, P.: Nacjonalizm nie wygra (rozhovor s Hansem Lembergem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003.
[196] Torański, Błażej: Nie rozumiem (rozhovor s Markem Edelmanem). *Rzeczpospolita*, 29. 8. 2003.
[197]Jendroszczyk, P.: Polacy mogą spać spokojnie (rozhovor s Christianem Tomuschatem). *Rzeczpospolita*, 6. 11. 2003.
[198]Kołodziejczyková a Lisicki: Niemiecka odpowiedzialność, polska misja…
[199]Jendroszczyk, P.: Związek Wypędzonych się zmienił (rozhovor s Ralphem Giordanem). *Rzeczpospolita*, 19. 2. 2004.
[200]Jendroszczyk, P.: Nie obawiać się wypędzonych (rozhovor s Angelou Merkelovou). *Rzeczpospolita*, 4. 5. 2003.
[201]Haszczyński, Jerzy; Lisicki, Paweł: Polityka to więcej niż walka o władzę (rozhovor s Richardem von Weizsäckerem*). Rzeczpospolita*, 29. 5. 2004.
[202]Miller: Centrum pojednania, a nie centrum roszczeń…
[203]Geremek, Bronisław; Nowak-Jeziorański, Jan: Groźne cienie przeszłości. *Gazeta Wyborcza*, 28. 9. 2003.
[204]Rotfeld, Adam Daniel: Raz jeszcze o sprawach najgorszych (reakce na článek). *Gazeta Wyborcza*, 13. 9. 2003.
[205]Schröder, Gerhard: Niemiecka hańba. *Gazeta Wyborcza*, 2. 8. 2004.
[206]Meckel: Sieć zamiast Centrum…
[207]Nowak-Jeziorański: Polskie problemy…
[208]Makarczyk, Jerzy: Byle nie v Berlinie. *Gazeta Wyborcza*, 21. 8. 2003.
[209]Cieślińska-Lobkowicz, Nawojka: Wzywam polskich polityków. *Gazeta Wyborcza*, 25. 8. 2003.
[210]Kołakowski: Raz jeszcze o sprawach najgorszych…
[211]Weiss: To Niemcy rozpętali piekło…
[212]Borodziej, Włodzimierz: W pułapce pani Steinbach. *Gazeta Wyborcza*, 24. 11. 2003.
[213]Piskorski, Jan: Dobra wola i polskie nepokoje. *Gazeta Wyborcza*, 11. 8. 2004.
[214]Wolf-Powęska, Anna: Co się stało, sąsiedzi? *Gazeta Wyborcza*, 21. 2. 2004.
[215]Holzer, Jerzy: Gdy Niemcy się spierają. *Gazeta Wyborcza*, 26. 6. 2004.
[216]Mencwel, Andrzej: Budowniczowie wypędzenia. *Gazeta Wyborcza*, 20. 12. 2003.
[217]Olschowsky, Heinrich: Nie odmawiać dialogu. *Gazeta Wyborcza*, 25. 11. 2003.

Martina Hönsová.[219] Autorem čtyř článků je také publicista týdeníku *Polityka* Adam Krzemiński.[220]

Rozhovor *Gazetě Wyborcze* poskytli Joschka Fischer,[221] Aleksander Kwaśniewski,[222] předsedkyně sdružení žen ve Svazu vyhnanců Sibylle Dreherová,[223] Peter Glotz,[224] místopředsedkyně klubu SPD v Bundestagu Angelica Schwall-Dürenová,[225] němečtí politikové Freimut Duve (SPD)[226] a Bernhard Vogel (CDU),[227] německý politolog Winfried Thaa,[228] Jürgen Habermas,[229] Friedbert Pflüger,[230] Ralph Giordano,[231] Gesine Schwanová,[232] maďarský spisovatel Imre Kertesz,[233] Bronisław Geremek[234] a publicista a literární vědec Andrzej Romanowski.[235]

V *Právu* se Centrem proti vyháněním zabývají především články členů redakce, zejména Jana Kovaříka, nebo agenturní zprávy. Autorem dvou textů je sociolog a odborník na česko-německé vztahy Václav Houžvička.[236] Dále se objevují články Egona Jordana,[237] a Richarda Krále.[238]

Ve sledovaném období *Právo* v souvislosti s Centrem publikovalo rozhovor s Josefem Zielenciem,[239] Markusem Meckelem,[240] a tak alespoň částečně poskytlo

---

[218]Hahnová a Hahn: Nadużycia pamięci…
[219]Hönsová, Martina: Arcybiskup o wypędzonych. *Gazeta Wyborcza,* 20. 12. 2003.
[220]Krzemiński, Adam: Różne drogi prowadzą do Niemiec. *Gazeta Wyborcza,* 7. 2. 2004.
[221]ANR, Michnik: Niemcy Niemcom zgotowali ten los…
[222]Krzemiński, A.: Centrum pojednania (rozhovor s Aleksandrem Kwaśniewskim). *Gazeta Wyborcza,* 30. 8. 2003.
[223]Żuradzki, Tomasz: Nasze wypędzenie jest najważniejsze (rozhovor se Sibylle Dreherovou). *Gazeta Wyborcza,* 15. 9. 2003.
[224] Żuradzki, Tomasz: Centrum przeciw nacjonalizmowi (rozhovor s Petrem Glotzem). *Gazeta Wyborcza,* 15. 9. 2003.
[225]Rubinowicz-Grundlerová: Nikt w Niemczech ich nie popiera…
[226]Zagrodzka, D.: Wypędzeni właśnie odchodzą (rozhovor s Freimutem Duve). *Gazeta Wyborcza,* 24. 10. 2003.
[227]Rubinowicz-Gründlerová: Nie grzebać Weimaru…
[228]Zagrodzka, Danuta: Niemcy, Polacy: rozczarowanie (rozhovor s Winfriedem Thaem). *Gazeta Wyborcza,* 9. 12. 2003.
[229]Rubinowicz-Gründlerová, A.: Gdy minie złość i nieufność (rozhovor s Jürgenem Habermasem). *Gazeta Wyborcza,* 17. 1. 2004.
[230]Zagrodzka, D.: Niemcy mają łączyć Europę, nie dzielić (Freidbertem Pflügerem). *Gazeta Wyborcza,* 1, 3, 2004.
[231]Zagrodzka: Świat trochę bardziej ludzki…
[232]Rubinowicz-Gründlerová: Prezydent jak kobieta…
[233]Bikontová, Anna: Piszę, żeby się ratować (rozhovor s Imre Kerteszem). *Gazeta Wyborcza,* 5. 6. 2004.
[234]Kurski, Jarosław: Niech wrzask ustąpi racji (rozhovor s Bronisławem Geremkem). *Gazeta Wyborcza,* 3. 7. 2004.
[235]Wroński, Paweł: Rzeczpospolita wielu narodów (rozhovor s Andrzejem Romanowskim). *Gazeta Wyborcza*, 21. 8. 2004.
[236]Houžvička: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém…
[237]Jordan: Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů…
[238]Král: Transfer, odsun, přemístění nebo přesídlení…
[239]Rovenský: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas…
[240]Plesník: Schröder přijíždí jednat hlavně o budoucnosti…

prostor k vyjádření politikům, dále převzalo interview s Markem Edelmanem[241] a vydalo rozhovory s německým historikem Detlefem Brandtem,[242] a českým historikem Václavem Kuralem.[243]

MF DNES na rozdíl od *Práva* nepoužívá tak často agenturní zprávy, stejně jako u ostatních deníků však většinu článků tvoří redakční texty, jejichž autorkou je nejčastěji redaktorka Zita Senková. Autorem dvou komentářů k tématu je publicista a politolog Bohumil Doležal.[244] Ve víkendové příloze vyšel 7. února text Normana Naimarka, profesora východoevropských studií na Stanfordské univerzitě *Vyhnání, vina, odpuštění a strategické argumenty,* který deník převzal z *Frankfurter Allgemeine Zeitung.*

V *MF DNES* vyšly dva rozhovory, které se dotkly Centra proti vyháněním: interview s Gerhardem Schröderem[245] a Leszkem Millerem.[246]

6.3 Rzeczpospolita

Esej Władysława Bartoszewského *Proti vybíravé paměti (Przeciw wybiórczej pamięci)*[247] vyvolala diskuzi několika polských a německých intelektuálů. Bartoszewski připomíná, že „druhá světová válka byla připravena legálním vedením německého státu“ a že „politikové různých názorů, různých pohledů a vyznávající různé filozofie po válce zaujali stanovisko, že je to menší zlo.“ Berlínské Centrum je pro Bartoszewského nepřijatelné a podporuje vznik evropské instituce bojující s porušováním lidských práv. Na jeho otázku: „Proč byla v roce vyzdvihnuta otázka vzniku Centra proti vyháněním? Aby vytvořila falešné vědomí, že kromě Židů byli oběťmi druhé světové války hlavně Němci?“ odpovídá ve článku *Německé utrpení (Niemiecki ból)*[248] příznivkyně berlínského Centra Helga Hirschová již zmiňovanou otázkou: „Cožpak není možné to vše prožívat, připomínat si, oplakávat, protože jiní trpěli ještě více?“. Dodává, že vyhnanci potřebují znát odpověď na otázku vlastní identity, a proto oponuje Bartoszewskému, který tvrdí, že pokud někoho ztráta vlasti postihla v dětských letech, nemůže se vztahovat k pocitu vyhnání: „Výzkumy o

[241]Burnetko a Makowski: Nelitovat Němce…
[242]Hruška, Blahoslav: Britové viděli v poválečném odsunu šanci na zklidnění situace (rozhovor s Detlefem Brandtem). *Právo,* 4. 11. 2003.
[243]Stern: Češi a Němci spolu po válce žít nemohli…
[244]Doležal: Sklerotické vzpomínání… a Potíže s tlustou čarou…
[245]Senková: Pokročili jsme na cestě ke smíření…
[246]Heger, Lubomír.: Mám rád váš humor plný pohody (rozhovor s Leszkem Millerem). *MF DNES*, 30. 9. 2003.
[247]Bartoszewski: Przeciw wybiórczej pamięci…

holocaustu ukazují, že děti a dokonce vnuci jsou zatíženi poškozením rodičů a prarodičů.“ Hirschová pokládá otázku.: „Poláci i Židé bezpochyby trpěli z důvodu německého národního socialismu mnohem více než samotní Němci. Znamená to ale, že bolest Němky, jejíž dítě zůstalo zasypané během náletů ve Svinoústí, musí být menší než bolest Polky, jejíž syn byl jako člen podzemního hnutí zastřelen v Pawiaku?“ Reaguje na ni Piotr Semka: „Bolest může být pochopitelně stejně silná, ale dovoluje nám to srovnávat závažnost utrpení? (…) Poláci méně prožívají bolest Němce, který přežil bombardování Svinoústí, protože si pamatují, kolik Němců podporovalo agresi Hitlera vůči Polsku.“[249] Jerzy Haszczyński se v příspěvku *Otázky pro Helgu Hirschovou (Pytania do Helgi Hirsch)*[250] připojuje: „Ve stylu emocionálního slohu německé publicistky odpovím: Subjektivně nemusí, může být dokonce větší, zvláště když si ta Němka vzpomene, jak nejprve hlasovala pro NSDAP a později s úsměvem zapínala otci svého dítěte opasek s nápisem ‚Bůh s námi‘, když vyrážel do války s podlidmi.“ Připomíná také, že téma vyhnání není nové a mluví se o něm již dlouhou dobu, s čímž souhlasí Jerzy Holzer, který ve svém příspěvku také reaguje na otázku Hirschové: „Půjdu o krok dále: dokonce i bolest syna esesmana odsouzeného na smrt za vraždění nevinných lidí nemusí být menší než bolest dětí jeho obětí.“[251] Holzer také dává za pravdu Bartoszewskému, že vybudování Centra v Berlíně je zkreslováním historie a více než Centrum podporuje vznik střediska zaměřeného na intenzivní bádání a publikování.

Počátkem dalšího mediálního dialogu se stal článek Eriky Steinbachové *Právo Němců na paměť (Prawo Niemców do pamięci),*[252] ve kterém vysvětluje koncepci a cíle berlínského Centra. Na její text kriticky reaguje Longin Pastusiak, který tvrdí, že rétorika Steinbachové „má sloužit k zamaskování skutečných cílů“. Steinbachová podle něj zneužívá boje za lidská práva probíhajícího ve světě a „chce tento šlechetný cíl využít v zájmu přesídlenců z roku 1945 pod záštitou myšlenky vyjádřené v pozdějších mezinárodních dokumentech“. Odmítá také argument Steinbachové, že „ty (vyhnance – pozn. A. D.), kteří přežili, nemůžeme ponechat vlastnímu osudu,“ když píše: „ O jaký osud jde? Přesídlenci a dnes již jejich téměř čtvrté pokolení jsou již dávno integrovaní a zakořenění ve společnosti.“ Již jsem zmínila kritickou reakci Piotra Burase na některé

[248]Hirschová: Niemiecki ból…
[249]Semka: Pojednanie na skróty…
[250]Haszczyński, J.: Pytania do Helgi Hirsch. *Rzeczpospolita*, 30. 7. 2003.
[251]Holzer: Bez demagogii…
[252]Steinbachová: Prawo Niemców do pamięci…

poznámky Pastuasiaka. Burasův článek je jedním z příkladů polsko-polské kritiky, která se v polských denících objevila. Politolog se negativně staví k některým argumentům, které se objevily v debatě: „Nepokoj budí něco jiného – stále rozšířenější přesvědčení, že na obranu skutečných pravd je možné používat libovolné, dokonce i populistické argumenty.“[253] Není také jediným, kdo kritizuje polský týdeník *Wprost*, který v souvislosti se zářijovou návštěvou Steinbachové v Polsku publikoval na titulní stránce fotomontáž, na níž Steinbachová v nacistické uniformě sedí na zádech kancléře Schrödera: „Týdeník *Wprost* ukázal vrchol hlouposti a špatného vkusu.“[254]

Třetí debatu v *Rzeczpospolitě* zahájil Thomas Urban svým článkem *Na různých vlnách (Na rożnych falach),*[255] v němž se vyjadřuje k otázce kolektivní viny: „V 99 procentech na nich (vysídlencích – pozn. A. D.) neležela individuální vina z časů národně-socialistického režimu. Nehledě na fakt, že voliči v roce 1933 nehlasovali pro Hitlera proto, že jim slíbil válku a masové vraždění, ale práci a pořádek. Dnes v německé společnosti panuje shoda, že vyhnanci byli oběťmi. Byli oběťmi v západoevropském pojetí práva i podle učení církve. To, že v katolické zemi, jakou je Polsko, všichni publicisté používají kategorie kolektivní viny, která se neshoduje s křesťanstvím, překvapilo některé německé publicisty.“ Připomíná, že v Německu nikdo nepochybuje o bezpráví, které Němci způsobili Polákům. Staví se také na obranu Eriky Steinbachové a píše, že v Německu málokoho zajímá její původ dcery německého okupanta, protože území, na němž se narodila (Rumia ve východním Pomořansku), bylo německé území postoupené Polsku po první světové válce. Na tuto poznámku reaguje Jerzy Haszczyński: „Bojím se zeptat, kde ještě na území předválečného Polska by se Erika Steinbachová mohla narodit, aby to v Německu nezpůsobilo žádný zájem.“[256] Jerzy Holzer mimo jiné polemizuje s Urbanových argumentem o volbách v roce 1933: „Hlasovali pro práci a pořádek, ale uvědomovali si, nebo byli povinni si uvědomovat, že Hitler ohlašuje také válku a masové vraždění.“[257]

V těchto článcích i dalších textech se často objevovala témata, která lze označit za hlavní otázky spojované s debatou o Centru proti vyháněním. Jedním z nich byl problém koncepce a umístění Centra, kterým se zabývalo jak zpravodajství, tak publicistické články. Berlínský projekt podpořil kromě Eriky Steinbachové a Helgy

[253]Buras: Smutna prawda o braku pojednania…
[254]Dále se kritika *Wprostu* se objevila i v dalších textech, viz např. Wolf-Powęska: Co się stało, sąsiedzi?…
[255]Urban: Na rożnych falach….
[256] Haszczyński, J.: „Na rożnych falach“. *Rzeczpospolita*, 22. 11. 2003.

Hirschové Ralph Giordano.[258] Pro evropské Centrum nebo evropskou síť center se vedle Markuse Meckela[259] vyslovili například Jerzy Kranz,[260] Angela Merkelová,[261] Christina Weissová,[262] Friedbert Pflüger[263] nebo Dieter Bingen.[264] Paweł Machcewicz navrhl vznik Evropského centra obětí totalitních režimů 20. století (*Europejskie Centrum Ofiar Totalitaryzmów XX. wieku*).[265]

Často se ve článcích *Rzeczpospolity* hovoří o otázce změny historické paměti německé společnosti. Zmiňuje se o ní Helga Hirschová, zabývá se jí například esej redaktora polského týdeníku *Tygodnik Powszechny* Wojciecha Pięciaka *Národ obětí* (*Naród ofiar*).[266] „Emocionální reakce ukazují, jak silná je potřeba německé společnosti, aby se po letech ukazování obrazu Němců jako vrahů začalo mluvit o tématu německého utrpení." Jerzy Kranz však píše: „(…) nebylo by to ničím nezvyklým (připomínka německých obětí – pozn. A. D.), kdyby to nebylo provázeno aurou, v níž nejde pouze o utrpení, ale o zločinný charakter kroků spojenecké aliance."[267] I další autoři[268] upozorňují na to, že je potřeba uvádět vše do správného historického kontextu, například Jerzy Hasyczyński píše: „Je to zajímavá verze historie. Pachateli vražd Židů, Poláků a dalších jsou v ní blíže neoznačení nacisté, s nimiž se nikdo neidentifikuje, a pachateli krutých vyhnání konkrétně nazvané národy – Češi a Poláci."[269] V dalších textech[270] najdeme upozornění na nebezpečí „porovnávání oběti", například Alexander Kwaśniewski napsal: „Znepokojující je tendence k ‚licitování utrpení', která nás může přivést (…) do zakletého, ďábelského kruhu."[271] V souvislosti se změnou německé paměti bývá také zmiňována Grassova kniha, o které mluvím v úvodu práce: „Není pochyb: jde o návrat tématu Němců jako obětí let 1933–1945 do veřejné sféry. Bodu kulminace dosáhl po vydání románu Güntera Grassa *Jako rak* (*Pełzajac rakiem*)," píše v *Národu obětí* Pięciak. Zmiňují se o ní i další autoři,[272] stejně jako o vlivu balkánských

[257]Holzer, Jerzy: Porozmawiajmy o historii. *Rzeczpospolita*, 29. 11. 2003.
[258]Jendroszczyk, P.: Związek Wypędzonych się zmienił…
[259]Např. Jendroszczyk: Wypędzenia z europejskiej perspektywy… ad.
[260]Kranz: Poza granicą debaty…
[261]Jendroszczyk: Nie obawiać się wypędzonych…
[262]Weissová: Sieć zamiast centrum…
[263]Pflüger: Brak powodów do nieufności…
[264]Bingen: Pamięć bez podziałów…
[265]Machcewicz: Pamięć nie tylko o wypędzonych…
[266]Pięciak: Naród ofiar …
[267]Kranz: Dlaczego trudno się porozumieć?…
[268]Např. Kranz: Poza granicą debaty…; Haszczyński: Centrum wypędzonych po slowacku… ad.
[269]Haszczyński: Pytania do Helgi Hirsch…
[270]Např. Haszczyński: Pytania do Helgi Hirsch…; Kranz: Dlaczego trudno się porozumieć?…
[271]Kwaśniewski: Przeciw Europie narodowych animuji…
[272] Např. Hirschová: Niemiecki ból… ad.

válek na vnímání poválečného vysídlování.[273] Připomíná jej opět i Pięciak: „Kosovská válka, během které Němci stáli na straně obětí porušování lidských práv, měla vliv na změnu přístupu německé levice k organizacím vyhnanců a otázce německého utrpení," který dodává: „Vysídlení Němců se přirovnává k čistkám na Balkáně. Ale ne ke všem: němečtí vysídlenci se přirovnávají k bosenským a albánským utečencům. Proč je to falešná analogie? Protože ukazuje Němce na straně těch, kdo balkánské války nerozpoutali. Pokud je možné nějaké historické přirovnání, pak s osudem Srbů (…)".

Již výše jsem zmínila vyjádření některých autorů o Erice Steinbachové. Svaz vyhnanců i jeho předsedkyně se přirozeně staly také tématem dalších příspěvků. Často je zmiňován původ Steinbachové jako dcery německého poddůstojníka, která se narodila na okupovaném území, a není tak považována za skutečně „vyhnanou".[274] Další autoři kritizují celou koncepci Centra navrhovanou *BdV*.[275] Objevují se i názory obhajující Steinbachovou, která např. podle Thomase Urbana není zodpovědná za svůj původ,[276] i iniciativu *BdV*.[277] Ralph Giordano v rozhovoru tvrdí, že „kdyby měl podezření, že muzeum vyhnání bylo zamýšleno jako protiváha Pomníku holocaustu, nepodporoval by tento projekt."[278] Je však třeba také upozornit na hlasy, které uvádějí na pravou míru význam Eriky Steinbachové a *BdV* ve vzájemných vztazích: „V Polsku bylo příliš vyexponováno stanovisko Eriky Steinbachové a často se zaměňuje za oficiální stanovisko Německa. Steinbachová nereprezentuje stanovisko Německa. Její projekt byl odmítnut oficiálními orgány vlády."[279]

6.4 Gazeta Wyborcza

V *Gazetě Wyborcze* se pouze dva texty dočkaly přímé reakce. Leszek Kołakowski ve svém příspěvku připomíná, že v Polsku znamenalo vysídlování pouze začátek německé okupace, a proto „si nezasluhují pomníky. Cožpak vyvezení Němců takové pomníky zasluhuje, cožpak Němci sami neprošli mnohem větším bezprávím? (…) Nepočítané tisíce německých žen byly znásilněny sovětskými vojáky. Což jejich osud není hoden připomínky? Proč iniciátoři Centra nemluví o těchto zločinech? Je možné si domyslet. Byla by to zbytečná provokace Ruska a nemohlo by to být

[273]Např. Kranz: Dlaczego trudno się porozumieć?…; Bingen: Pamięć bez podziałów… ad.
[274]Např. Bartoszewski: Przeciw wybiórczej pamięci…; Haszczyński: Pytania do Helgi Hirsch… ad.
[275]Např. Pastusiak: Centrum szkodzi pojednaniu…; Zychowicz: Niespójna świadomość… ad.
[276]Urban: Podwojny dialog nie pomaga…
[277]Např. Pflüger: Brak powodów do nieufności…; Krasnodębski: Więźniowie przeszłości…
[278]Jendroszczyk: Związek Wypędzonych się zmienił…

základem pro žádné nároky.“[280] Domnívá se také, že projekt Centra škodí polsko-německému dialogu. V tom, stejně jako v ostatních tvrzeních, jej podporuje ve svém článku Adam D. Rotfeld: „Projekt Eriky Steinbachové a jejích stoupenců je minou položenou pod stavbou polsko-německého sblížení.“[281]

Heinrich Olschowsky vyjadřuje údiv nad „panickou“ reakcí, kterou v Polsku vyvolalo heslo „vyhnání“: „Mám dojem, že část polských diskutujících by byla spokojena, kdyby byl fakt nucených vysídlení vymazán z kolektivní paměti sjednoceného Německa tak, jak se to dělo v NDR.“[282] Podle něj však nemusí Centrum proti vyháněním sídlit nutně v Berlíně, s ohledem na historickou citlivost sousedů. Olschowskému v přátelském duchu odpovídá Andrzej Mencwel. „Máš pravdu, když píšeš, že ‚skutečné smíření suverénního Německa s vlastní historií‘ je nutné doprovodit ‚historicky vyváženým národním vědomím‘,“ souhlasí Mencwel, který ale připomíná, že „ta forma paměti, kterou si Němci v poslední době vybrali, se stane začátkem války o symboly. Vlastně se jím už stala.“[283]

Také v *Gazetě Wyborcze*, jak vyplývá i z předchozí analýzy, se objevilo několik návrhů na vznik Centra. Evropskou alternativu nebo síť center podpořili Leszek Miller,[284] Aureliusz Pędziwol[285] nebo Gesine Schwanová.[286] Eva a Hans Hahnovi v textu své výzvy[287] označují Centrum za nežádoucí instituci, Peter Glotz obhajuje berlínský koncept, ale nevyhýbá se diskuzi nad dalšími možnými variantami,[288] Sibylle Dreherová jednoznačně podporuje vznik Centra v Berlíně,[289] Jan Nowak-Jeziorański navrhuje vybudovat památník všem obětem druhé světové války.[290]

Častěji než *Rzeczpospolitě* se téma Centra proti vyháněním spojuje s otázkou polsko-německých vztahů.[291] Alexander Kwaśniewski nabádá v textu svého projevu k válečným veteránům: „Polsko však nechce žít tragickou minulostí. Patříme do přítomnosti; chceme smíření, důvěru a bratrství v Evropě, zvláště mezi Polskem a

[279]Jendroszczyk: Głową w ścianę… Viz také Kołodziejczykvoá a Lisicki: Niemiecka odpowiedzialność, polska misja…
[280]Kołakowski: Raz jeszcze o sprawach najgorszych…
[281]Rotfeld: Raz jeszcze o sprawach najgorszych…
[282]Olschowsky: Nie odmawiać dialogu…
[283]Mencwel: Budowniczowie wypędzenia…
[284]Miller: Centrum pojednania, a nie centrum roszczeń…
[285]Pędziwol, Aureliusz: Wszyscy jesteśmy wypędzonymi. *Gazeta Wyborcza*, 29. 12. 2003.
[286]Rubinowicz-Gründlerová: Prezydent jak kobieta…
[287]Hahnová a Hahn: Nadużycia pamięci…
[288]Żuradzki: Centrum przeciw nacjonalizmowi…
[289]Żuradzki: Nasze wypędzenie jest najważniejsze…
[290]Nowak-Jeziorański: Polskie problemy…
[291]Např. Zagrodzka: Wypędzeni właśnie odchodzą…; Pędziwol: Wszyscy jesteśmy wypędzonymi… ad.

Německem.“[292] Włodzimierz Borodziej uzavírá svůj článek *Nástraha Eriky Steinbachové (W pułapce pani Steinbach)*[293] úvahou: „Představme si, že iniciátoři Centra proti vyháněním je vybudují sami bez podpory spolkové vlády. (…) Nebude tak reprezentovat oficiální orientaci německé historické politiky, ale bude dílem skupiny osob považujících nucené vysídlování za klíčový symbol zla ve 20. století. (…) A Němcům a Polákům tak bude umožněno vrátit se k vážnějším, aktuálnějším a perspektivnějším problémům našeho sousedství.“ Často je Centrum proti vyháněním zmiňováno v souvislosti s jinými problémy vzájemných vztahů, kterými v té době byly projednávání Niceské smlouvy a rozdílný pohled na válku v Iráku a s ním spojený vztah k USA. V deníku *Rzeczpospolita* se tato témata také objevila,[294] v *Gazetě Wyborcze* je však toto spojení mnohem zřetelnější.[295]

Také změna německé historické paměti je zahrnuta do témat obsažených v *Gazetě Wyborcze*. Włodzimierz Borodziej připomíná, že obraz Němců jako obětí se objevil už v minulosti a hovoří o příkladech, kterými se projevil, například opět o knize Güntera Grassa *Jako rak*, ale dodává, že „filmy a knížky nemusí vyvolávat davové emoce sousedů. Něco jiného je oficiální historická politika, která přece nemá vliv jen na změnu obrazu vlastní minulosti, ale také na aktuální obraz souseda, v tomto případě Polska.“[296] Jerzy Holzer vyjadřuje obavu ze současné německé historické debaty, která „nabírá dosti zaskakující podobu, pokud jde o vyjadřování radikálních názorů,“[297] podobně jako Jan Piskorski: „Se znepokojením sleduji spory o německou paměť. Moje znepokojení budí rovněž podoba putovní výstavy o vyhnancích, která má být brzy zahájena v Německu. Jestli její projekt připravovaly stejné osoby, které informují o Centru na internetových stránkách, bojím se přemýšlet o tom, co si Němci z takové výstavy odnesou, stejně jako o polských reakcích.“[298] Se změnou paměti je spojena otázka viny a příčin, které vedly k vysídlení.[299] Leszek Miller píše: „Je možné od Poláků očekávat empatii a zájem o osudy Němců, dokonce i hanbu za provedení brutálních činů, ale není možné vymáhat odsouzení vysídlování. Ne po té válce. (…) Vysídlení bylo částí toho zla, které činí dobro, zlem nutným, jehož výsledkem byl nový

[292]Kwaśniewski: Niech przeszłość nie dzieli…
[293]Borodziej: W pułapce pani Steinbach…
[294]Např. Krasnodębski, Z.: Zmiana klimatu. *Rzeczpospolita*, 13. 4. 2004.
[295]Např. Pawlicki, Jacek: Trzecia siła Europy. *Gazeta Wyborcza*, 14. 10. 2003.; Rubinowicz-Gründlerová: Nie grzebać Weimaru…; Kurski: Niech wrzask ustąpi racji… ad.
[296]Borodziej: W pułapce pani Steinbach…
[297]Holzer: Gdy Niemcy się spierają…
[298]Piskorski: Dobra wola i polskie nepokoje…
[299]Viz např. Weiss: To Niemcy rozpętali piekło…; Krzemiński: Centrum pojednania…

počátek polsko-německých vztahů.“[300] Zatímco Bernhard Vogel v rozhovoru připomíná, že vysídlení nebylo původně myšlenkou Poláků, ale aktem vítězných velmocí,[301] Peter Glotz za příčinu vyhnání označuje „český nacionalismus, který se rozvíjel již dlouho předtím.“[302]

Oproti *Rzeczpospolitě* se vícekrát objevuje kritika Eriky Steinbachové a Svazu vyhnanců. Jednou z výjimek je opět rozhovor s Ralphem Giordanem,[303] který projektu *BdV* důvěřuje. Steinbachovou i *BdV* kritizuje Gesine Schwanová,[304] Danuta Zagrodzka ve článku *Návrat německých démonů?* (*Powrót niemieckich demonów?*)[305] píše o Erice Steinbachové jako o „falešné vyhnankyni,“ která „má schopnost vlastní některým politikům – mluvit před každým o tom, na čem mu nejvíce záleží.“ Jiní autoři opět upozorňují na to, že iniciativa *BdV* není v Německu tak velkým tématem jako v Polsku: „Učinili jste z Eriky Steinbachové německou národní postavu, ale ona je více známá u vás než u nás.“[306]

6.5 Právo

Jak jsem již zmínila, *Právo* převzalo z polského týdeníku *Tygodnik Powszechny* rozhovor s Markem Edelmanem, který se několikrát ostře vyjadřuje na adresu vysídlených Němců: „Vychází-li nápad na Centrum z prostředí Svazu vyhnanců, znamená to, že je to zastřený návrat k ideji Drang nach Osten. V německém podvědomí stále doutná přesvědčení, že Němci mají příliš malý Lebensraum, že tak velký národ musí mít velký prostor k existenci,“ říká například a dodává: „Proč nikomu v Polsku nepřišlo na mysl, aby postavil pomník vyhnancům – třeba z Varšavy po Povstání nebo ze zabraných východních území? Nebo vyhnaným Židům?“ [307] Na otázku, co by nabídl Němcům v evropské verzi Centra, kterou podpořil, odpovídá: „Nic! Aby se nikam necpali se svým neštěstím. Nenáleží jim milosrdenství, náleží jim pokání.“ V *Právu* se těmto výrokům nedostalo žádné odpovědi, rozhovor však vzbudil pozornost Krzysztofa Kosińského, odborného asistenta Institutu historie Polské akademie věd, který v *Gazetě Wyborcze* uveřejnil svou polemiku.[308] Staví se například proti konceptu kolektivní viny

[300]Miller: Centrum pojednania, a nie centrum roszczeń…
[301]Rubinowicz-Gründlerová: Nie grzebać Weimaru…
[302]Żuradzki: Centrum przeciw nacjonalizmowi…
[303]Zagrodzka: Świat trochę bardziej ludzki…
[304]Rubinowicz-Gründlerová: Prezydent jak kobieta…
[305]Zagrodzka: Powrót niemieckich demonów?…
[306]Zagrodzka: Wypędzeni właśnie odchodzą… Viz také Zagrodzka: Niemcy, Polacy: rozczarowanie…
[307]Burnetko a Makowski: Nelitovat Němce…
[308]Kosiński, Krzysztof: Rozumiem wypędzonych. Gazeta Wyborcza, 7. 10. 2003.

a vyzývá k soucitu s vysídlenci: „Pouze někteří z nich byli voliči NSDAP. Mohou mít pocit vyrvání z kořenů, ztráty civilizace, která dodnes okouzluje harmonií, ladem a architektonickou krásou.“ Dodává však, že nepodporuje Svaz vyhnanců ani jeho návrh Centra.

Podobně jako v případě polských deníků se největší počet článků věnovala koncepci Centra. Komentátor Jiří Hanák se odvolává na Michnikův návrh: „Adam Michnik, (…), však má lepší nápad (než umístit Centrum do Berlína – pozn. A. D.): polské město Wroclaw, někdejší Breslau! To byla točna! Město bývalo české, německé, židovské, možná i ruské, dnes je polské.“[309] Josef Zieleniec v rozhovoru s Janem Rovenským podporuje evropský rozměr Centra: „Pokud jde o otázky vysídlení českých Němců: i zde bychom měli být aktivní v tom, jakým způsobem se vlastně s problémem zachází. Proto jsem přivítal návrh na zřízení střediska, které by tuto velmi bolestivou věc připomínalo v širším, univerzálnějším kontextu.“[310] Evropské Centrum podpořili také Václav Houžvička[311] a Marek Edelman.[312] Negativně se vůči Centru proti vyháněním vyjádřil již citovaný Egon Jordan,[313] myšlenku odmítá i Václav Kural: „Obecně je to pokračování tendence započaté profesorem Noltem – zrelativizovat a jaksi zmenšit německou vinu za válku tím, že zvýrazní utrpení, které zažili Němci.“[314]

Dalším tématem spojeným s Centrem byly česko-německé vztahy. Václav Houžvička v jednom ze svých příspěvků píše: „Nemohu s tím souhlasit (s názorem, že spory o Centrum jsou vnitroněmeckou záležitostí – pozn. A. D.), zejména v aktuálních souvislostech přehodnocování novějších německých dějin, které lze považovat za součást procesu renacionalizace dosud europeizované německé identity. Právě v tomto kontextu se debata přímo dotýká východoevropských sousedů Německa, včetně České republiky.“[315] Výrok Josefa Zeleniece ilustruje část názorů publikovaných nebo citovaných v *Právu:* „Přes občasné zákmity v obou zemích se domnívám, že česko-německá deklarace byla zlomem, který vztahy hodně stabilizoval. Nicméně česko-německé vztahy vyžadují aktivitu a sbližování – minulost odchází velmi pomalu a je důležité nastolovat pozitivní současnost a budoucnost.“[316] Zaměření vzájemných vztahů

[309]Hanák: Privatizace utrpení…
[310]Rovenský: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas…
[311]Houžvička: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém…
[312]Burnetko a Makowski: Nelitovat Němce…
[313]Jordan: Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů…
[314]Stern: Češi a Němci spolu po válce žít nemohli…
[315]Houžvička: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém…
[316]Rovenský: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas…

na budoucnost zdůrazňují i další osobnosti, toto heslo se objevovalo zejména v souvislosti s návštěvou Gerharda Schrödera.[317]

„Požadavek Svazu vyhnanců na zřízení Centra je součástí řetězu dílčích kroků směřujících k přehodnocení novodobých německých dějin,“[318] připomíná Václav Houžvička další často zmiňovanou otázku, stejně jako Jiří Hanák: „Snaha umístit středisko v Berlíně veze se na vlně, zvedající se v Německu: nebyli jsme jen zločinci, i my jsme trpěli!“[319]

6.6 Mladá fronta DNES

Vzhledem k nízkému počtu článků, z nichž většinu tvořilo zpravodajství, nelze v případě *MF DNES* hovořit o mediální debatě v pravém slova smyslu. Některá témata známá z ostatních titulů se však objevila i zde.

Co se týče otázky koncepce Centra, evropskou podobu navrhuje vedle Gerharda Schrödera[320] například Leszek Miller: „Ten památník by měl mít jiný charakter, např. ústavu pro dokumentaci dějin evropských národů, které byly v minulosti vyháněny. Sídlit by mohl na nějakém symbolickém místě, třeba ve Štrasburku, Sarajevu, nebo v Ženevě.“[321] Negativně myšlenku Centra přijímá Karel Steigerwald, který se značnou ironií píše: „Mohli bychom si přát další memoriální stavby: Centrum proti spalování lidí, Centrum proti vyhlazování, Centrum proti zahajování válek. Pro jemnostznalce i Centrum proti vtažení rudých vojáků do centrální Evropy.“[322] Situaci okolo Centra shrnuje Norman Naimark: „Otázka, zda je třeba vybudovat centrum, vyžaduje tedy i nadále intenzivní přemýšlení, trpělivost a vyčerpávající veřejné diskuse – jak mezi Němci různé politické orientace, tak s polskými a českými sousedy Německa.“[323]

Stejně jako v *Právu* je Centrum spojeno s problematikou vzájemných vztahů, a to také s akcentem na jejich budoucnost. Vyjadřuje to Gerhard Schröder v rozhovoru se Zitou Senkovou v souvislosti s Benešovými dekrety: „V deklaraci jsme se dohodli, že budeme vztahy dále rozvíjet směrem do budoucna, a nechceme je zatěžovat politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.“[324]

[317]Viz např. Plesník: Schröder přijíždí jednat hlavně o budoucnosti…; Kovařík a Plesník: Schröder: Minulost nesmí kazit budoucnost… ad.
[318]Houžvička: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém…
[319]Hanák: Privatizace utrpení…
[320]Senková: Pokročili jsme na cestě ke smíření…
[321]Heger: Mám rád váš humor plný pohody…
[322]Steigerwald, Karel: Centrum všech běd. *MF DNES*, 27. 8. 2003.
[323]Naimark: Vyhnání, vina, odpuštění a strategické argumenty…
[324]Senková: Pokročili jsme na cestě ke smíření…

6.7 Referování o událostech ve druhé zemi

Vedle česko-německých vztahů jsou jedním z témat článků v českých denících také polsko-německé vztahy, což však není překvapivé, protože české tituly poměrně často psaly o událostech v Polsku. V *Právu* se tak stalo 11krát (26 % z celkového počtu článků),[325] v *MF DNES* 6krát (35%).[326] Naopak v polských denících byla tato tendence nižší – v *Rzeczpospolitě* 4krát (3 %),[327] v *Gazetě Wyborcze* 8krát (7 %).[328] Lze z toho usuzovat, že v českém prostředí bylo téma vnímáno ve velké míře jako záležitost polsko-německých vztahů.[329]

[325]Např. ČTK: Hamburský soud začal projednávat žalobu německého Svazu vyhnanců na novinářku Gabrielle Lesserovou. *Právo,* 28. 2. 2004.; DPA, kov: Odsunutí chtějí Polsko zažalovat ještě letos. *Právo,* 4. 8. 2004. ad.
[326]Např. Senková, Z.: Poláky a Němce rozděluje spor o Centrum proti vyhánění. *MF DNES,* 23. 9. 2003; Heger: Mám rád váš humor plný pohody… ad.
[327]Např. Sierszuła, Barbara: Tylko nie w Berline. *Rzeczpospolita,* 19. 7. 2003. ad.
[328]Např. Zagrodzka: Powrót niemieckich demonów?… ad.
[329] Viz také *Graf 8a: Články referující o událostech ve druhé zemi* a *Graf 8b: Články referující o událostech ve druhé zemi – procenta.*

7. Shrnutí polsko-českých rozdílů a jejich interpretace

Výzkum ukázal rozdíly v mediálním obraze Centra proti vyháněním v polských a českých denících. Objevily se i odlišnosti mezi jednotlivými deníky v rámci obou zemí. Ty lze vysvětlit jako rozdíly v charakteristice konkrétních mediálních titulů. *Gazeta Wyborcza* například podle výsledků přinesla nejvyváženější pohled na Centrum, což lze vysvětlit její liberální orientací, kterou se liší od konzervativnějšího deníku *Rzeczpospolita,* jenž tak mohl mít k Centru méně otevřený přístup. Nejde ale o výrazný rozdíl, neboť oba mediální tituly se vyznačují kvalitou a objektivitou. Poměrně časté používání termínu „vyhnání" v *MF DNES* je pak vysvětlitelné názorovou orientací komentátorů, například Zdeňka Šváchy,[330] který zastává kritické stanovisko vůči českému přístupu k otázce vysídlení. V nízkém počtu publicistických článků pak v *MF DNES* každý jednotlivý názor vyniká.

Významnější jsou rozdíly pozorovatelné na polsko-českém základě. Polské deníky se od českých liší mnohem vyšším počtem článků a prostorem věnovaným Centru v jednotlivých textech. Na rozdíl od českých, ve sledovaných polských médiích proběhla rozsáhlá mediální debata a (také díky počtu článků) byla poskytnuta možnost vyjádření osobnostem s různým přístupem k Centru. Ve článcích polských titulů se také více objevují emoce a dramatizace. České sdělovací prostředky o Centru proti vyháněním častěji referovaly jako o polsko-německém problému.

Reakce, jakou Centrum vyvolalo v polských médiích, je zmiňována i v literatuře: „Fakt, že problematika plánovaného Centra, která má v podstatě druhořadný význam, získala v polských médiích takovou význačnost, vypovídá o polských neurózách ve vztahu k Německu více než cokoliv jiného. (…) Navíc, dopad otázky na evropskou politickou scénu byl téměř nulový, dokud ji jisté polské politické síly neučinily domácím politickým problémem, který zasáhl do německo-polských vztahů."[331]

Při tom se mohlo zdát, že než se objevila myšlenka Centra, nehrála historie v polsko-německých vztazích významnou roli. „Jacques Rupnik zastává názor, že ‚je třeba rozlišit nutnou diskuzi o dějinách, včetně odsunu, od politických či právních pokusů vyřizovat účty nebo zpochybňovat výsledky druhé světové války'. Dále Rupnik upozorňuje na přístup Poláků, kteří právě tyto dvě roviny respektovali, což jim

[330] Švácha: Zločiny nelze ospravedlnit…

umožnilo nalézt ve vztahu k Německu přijatelný *modus vivendi* (včetně uznání hranice na Odře a Nise),“ připomíná Václav Houžvička.[332] Dodává, že Polsko (a Francie) „představují pro Německo prioritní partnery v integrované Evropě, i když v poněkud odlišném postavení. Navíc v obou případech nemají někdejší protivníci mezi sebou ‚pole napětí‘ vytvářené sudetoněmeckými organizacemi, které mají zcela vyhraněný program revize poválečného uspořádání.“[333] Také další autoři mluví o polsko-německých vztazích v otázce historie jako o vyváženějších než v případě česko-německém. „Česká republika je menší než některé německé spolkové země. V souvislosti s tím budí německé úmysly větší obavy než v Polsku,“ domnívají se Karl Cordell a Stefan Wolff, kteří také zmiňují sudetoněmecký problém, jenž „nadále zatěžuje česko-polské vztahy,“[334] pravděpodobně také proto, že „ze všech vyhnaneckých skupin jsou sudetští Němci nejsoudržnější a ze všech nejvíc si dokázali udržet společnou identitu.“[335]

K. Cordell a S. Wolff se také domnívají, že politicko-historické vztahy mezi Polskem a Německem mohly být v posledních desetiletích lepší díky tomu, že Poláci mají vlastní zkušenost s masovým vysídlováním, a proto „byli emocionálně lépe připraveni diskutovat o těchto otázkách bez zábran více než Češi.“ Jak se však ukázalo, potvrdilo se již zmíněné přesvědčení Kai-Olafa Langa, že oživení debaty o poválečném transferu by mohlo vyvolat resentimenty.[336]

Mohla k tomu paradoxně přispět právě zkušenost polského národa jak s vysídlováním během nacistické okupace, tak s přesídlením z východních území po válce. Vystihuje to například argument Jerzyho Haszczyńského v polemice s Helgou Hirsch: „V určité době se v Polsku více mluvilo o vyhnání Němců než o samotné válce a tom, co ji způsobilo. Nyní se vracejí správné proporce – zvláště připomínání historického kontextu, že nejprve Němci začali vyhánět a vraždit Poláky, a samotné rozhodnutí o vysídlení Němců přijaly vítězné velmoci.“[337] Nejprve jsou tedy Poláci vnímáni jako oběti vysídlování ze strany Němců a poté nachází místo připomínka, že i po válce bylo polské obyvatelstvo přesídleno na západ, odkud byli vysídleni Němci, což se stalo z rozhodnutí velmocí. Pokud uvážíme, že Polsko se během druhé světové války

[331]Cordell a Wolff: *Germany's Foreign Policy.*.. Str. 161.
[332]Houžvička: *Návraty sudetské otázky*… Str. 406.
[333]Ibidem.
[334]Cordell a Wolff: *Germany's Foreign Policy.*.. Str. 59.
[335]Ibidem. Str. 93.
[336]Lang: Německo a Polsko… Str. 162.
[337]Haszczyński:Pytania do Helgy Hirsch…

stalo jednou z nejpoškozenějších zemí, a vzpomínky na válku mají proto potenciál stále vyvolávat resentimenty, nabízí se vysvětlení, proč část polské společnosti tak citlivě reagovala na myšlenku Centra proti vyháněním, která vyvolala obavu, že zároveň se zdůrazněním obrazu Němců jako obětí války bude akcentován obraz Poláků jako pachatelů vyhánění. Je také možné, že určitý vliv na to mělo negativní vnímání Eriky Steinbachové v Polsku.

Sudetoněmecký otázka a její význam v česko-německých vztazích se pak mohou stát vysvětlením, proč v ČR naopak nevzbudilo Centrum proti vyháněním takový zájem jako v Polsku. Lze se domnívat, že vztahy se sudetskými Němci představují dlouhodobě významnější a konkrétnější problém než aktivity a plány Svazu vyhnanců.

Nabízí se také další vysvětlení – pozornost byla v kontextu česko-německých vztahů ve sledovaném období zaměřena na budoucí vzájemnou spolupráci a pokračování ve směru vytyčeném společnou deklarací z roku 1997, která označila otázky minulosti za uzavřené.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala mediálním obrazem Centra proti vyháněním. Vzhledem k tomu, jakou pozornost tato instituce iniciovaná Svazem vyhnanců vzbudila v Polsku, jsem se rozhodla zkoumat mediální obraz Centra v polských sdělovacích prostředcích a porovnat jej se zobrazením tohoto tématu v médiích České republiky jako země, jejíž historie se otázka vysídlování německého obyvatelstva také týká.

Rozhodla jsem se porovnat rozdíly v přístupu polských a českých médií k Centru proti vyháněním a snažila jsem se najít vysvětlení, čím mohou být tyto rozdíly způsobeny. Tento mediální výzkum jsem spojila s otázkou polsko-německých a česko-německých vztahů a historie.

Výběr mediálních titulů jsem omezila na dva nejprodávanější seriózní tištěné deníky z obou zemí, časově jsem téma vymezila na období od července 2003 do srpna 2004, ve kterém se debata o Centru v Polsku nacházela na svém vrcholu.

Provedla jsem kvantitativní obsahovou analýzu a analýzu diskurzu článků vybraných na tomto základě. Pro kvantitativní analýzu jsem vytvořila systém kategorií, které měly pomoci zjistit, jaký typ textů se tématu nejčastěji věnoval, zda bylo o Centru informováno jako o samostatné otázce nebo v kontextu jiných událostí, nebo zda se název Centra objevil v titulku textu. Pro analýzu diskurzu jsem také částečně použila systém kategorií, ve kterých jsem sledovala postoj jednotlivých článků k Centru a také výskyt emocionálního nebo dramatického zabarvení v textech. Dále jsem se zabývala tím, jaká pojmenování si autoři vybírali pro transfer německého obyvatelstva a jak nazývali Centrum, všímala jsem si toho, jaká témata byla v kontextu debaty o Centru proti vyháněním zdůrazňována, které osobnosti byly s otázkou Centra spojovány a komu patřilo autorství článků. Posledním bodem zkoumání bylo vzájemné referování o událostech ve druhé zemi.

Zjistila jsem, že polské deníky se tématu Centra proti vyháněním věnovaly výrazně více než deníky české. Nejvíce článků vyšlo v deníku *Rzeczpospolita*, který následovala *Gazeta Wyborcza* a *Právo*, nejméně článků vydala *MF DNES*. Polská média také otázce věnovala více článků, v nichž bylo Centrum jediným tématem. Oproti tomu v českých denících převažovaly texty, které se o Centru pouze zmiňovaly, a to často v souvislosti s diskuzí o Benešových dekretech, aktivitou Pruské správy majetku a návštěvou německých politiků Gerharda Schrödera a Joschky Fischera v Praze. Pokud

se polské deníky zmiňovaly o Centru v souvislosti s jinými otázkami, byly to zejména opět Pruská správa majetku, oslavy výročí varšavského povstání a polsko-německá historie celkově. Články *Gazety Wyborczy* navíc často dávaly Centrum do souvislosti s dalšími aktuálními problémy polsko-německých vztahů. Pro všechny deníky platí, že s postupem času rostl počet článků, které se o Centru pouze zmiňovaly, zájmu o tuto problematiku tedy pravděpodobně klesal a pozornosti se přesouvala k jiným otázkám vzájemných vztahů.

Další rozdíl spočíval v různém podílu zpravodajství a publicistky v celkovém počtu zkoumaných článků. Největší procento představují u všech deníků zpravodajské texty. Polské deníky však věnovaly Centru proti vyháněním výrazně větší podíl publicistických článků než české tituly, na jejichž stránkách neproběhla výraznější debata, navíc často referovaly o této otázce jako o záležitosti polsko-německých vztahů. Největší procento publicistických článků věnovala otázce *Gazeta Wyborcza*. Podíl rozhovorů byl u všech deníků podobný. Díky vysokému procentu zpravodajství byl postoj většiny článků ve všech denících vůči Centru neutrální. Když jsem však zpravodajské texty vynechala z analýzy, získala jsem přesnější představu o publikovaných názorech. V případě polských deníků panoval relativně podobný poměr mezi články, které k Centru zaujaly neutrální nebo negativní postoj nebo se snažily nabídnout k této instituci alternativu, méně bylo článků s postojem pozitivním, který se však v českých denících vůbec neobjevil. České tituly publikovaly spíše články, které se zabývaly možnými alternativami vůči Centru. V *MF DNES* se objevily pouze publicistické útvary, které Centrum buď odmítly, nebo nabízely jinou alternativu, naopak mediální obraz Centra v *Gazetě Wyborcze* lze označit za nejvyváženější, protože nabídla největší prostor také příznivcům Centra. Celkově poskytují polské deníky prostor více názorům, což ukazuje i přehled autorů, kteří do nich přispěli nebo osobností, které poskytly rozhovor – objevují se mezi nimi polští i němečtí politikové a odborníci na polsko-německou historii nebo jiné významné osobnosti vzájemných vztahů, které vyjadřují různé názory k otázce Centra. Autorství většiny textů však v případě všech deníku patří stálým členům redakcí.

Co se týče citových projevů v textech článků a tendence dramatizovat situaci okolo Centra, lze je vysledovat spíše v polských denících, na což upozorňují i někteří účastníci debaty a pozorovatelé, tyto však nebyly celkově rozšířeny tolik, jak jsem předpokládala.

Pro pojmenování poválečného transferu si autoři polských deníků vybírají nejčastěji termíny *wypędzenie* (vyhnání) a *wysiedlenie* (vysídlení), které se objevily také v textu polsko-německé smlouvy z roku 1990. V *Právu* se nejčastěji setkáme se slovy „vysídlení“ a méně neutrálním „odsunem“, ve zpravodajství *MF DNES* s vysídlením, v názorových článcích pak buď s jedním z neutrálních termínů, nebo s pojmem „vyhnání“, který používají autoři kritičtí k českému postoji.

Co se týče pojmenování samotného Centra, v polských denících najdeme většinou ustálené pojmenování *Centrum przeciw/przeciwko Wypędzeniom (Centrum proti vyháněním)*, v českých titulech se i přes nízký počet článků objevuje hned několik různých názvů, z čehož lze usuzovat, že Centrum není v povědomí české společnosti tolik ustáleno, a proto se nevytvořil jednotný úzus pro jeho pojmenování. Název Centra se v titulcích článků objevil nejčastěji v případě *MF DNES*, protože počet textů v tomto deníku byl však velmi nízký, nelze ověřit domněnku, že redakce považovala toto téma za málo známé v okruhu svých čtenářů, a proto jej musela v titulku často zmiňovat.

Jedním z hlavních okruhů témat, které byly v debatě o Centru proti vyháněním akcentovány, byly otázka koncepce a umístění Centra, která se objevila ve všech denících. V polských denících i *Právu* to byla také problematika změny německé historické paměti a s ní spojená otázky viny a příčiny vysídlování. České deníky a *Gazeta Wyborcza* pak otázku Centra často spojovaly s vývojem vzájemných vztahů s Německem.

Díky srovnání polských a českých deníků lze tedy vysledovat rozdíl: polské deníky věnovaly Centru proti vyháněním neporovnatelně větší prostor než české tituly. Na jejich stránkách proběhla poměrně rozsáhlá, hluboká a v některých okamžicích vášnivá debata a z jejich přístupu k tématu lze usuzovat, že jejich čtenáři byli s otázkou mnohem lépe seznámeni, z čehož lze také vyvozovat závěr, že problematika Centra zaznamenala v polské společnosti větší zájem než v české. Odpověď na otázku, proč tomu tak je, jsem se snažila najít v rozdílech mezi polsko-německými a česko-německými vztahy a polském a českém postoji k minulosti.

Domnívám se, že myšlenka Centra proti vyháněním vyvolala v Polsku určité znepokojení vzhledem ke zkušenostem Poláků s válkou, válečným i poválečným vysídlováním a reminiscencím, které dodnes tyto události mohou vyvolávat. Určitý vliv mohla mít i postava představitelky Centra Eriky Steinbachové, která je v Polsku dlouhodobě negativně vnímána. Zájem české společnosti ve vztahu k vysídleným Němcům byl pak zaměřen spíše na otázku sudetoněmeckou, takže Centru se nedostalo

takové pozornosti. Dalším možným vysvětlení je, že akcent byl v česko-německých vztazích dán na přítomnou a budoucí spolupráci a snahu nevracet se k otázkám minulosti, což vychází i ze závěrů česko-německé deklarace. Uspokojující odpověď na otázku, co způsobilo rozdílný přístup k Centru proti vyháněním, by však vyžadovala rozsáhlejší bádání.

Resumé

This bachelor thesis was dealing with the media image of the Centre Against Expulsions. Considering the attention aroused by this institution in Poland, the authoress decided to explore the media image of the Centre in the Polish media and compare it with the view of the media in the Czech Republic. The thesis compared the differences in the attitude towards the Center and tried to find an explanation of this division.

The selection of the media was limited to the number of two best-selling quality papers in both countries. The monitored period was defined as the time from July 2003 to August 2004 when the debate about the Centre was at its peak in Poland. Quantitative and qualitative analysis was used. For the quantitative analysis, the authoress created a system of categories determining what type of texts was mostly devoted to the topic, whether the Centre was view as an issue itself or in the context of other events, or whether the name of the Center appeared in the headlines. For the qualitative analysis, she also used a system of categories watching the approach to the Centre and the presence of emotional or dramatic expressions in the texts. The authoress also looked at the names chosen for the transfer of German population and for the Centre, she noticed which topics were emphasized in the context of the debate, which personalities were associated with the question and also who were the authors of the articles. The last point was the mutual coverage of events in the other country.

Polish newspapers paid significantly more attention to the Centre than the Czech dailies; Polish media also published more articles in which the Centre was the only topic, while the Czech newspapers often only mentioned the issue together with other questions. In all the newspapers, the number of articles that only mentioned the Center was growing over time, so the interest in the issue was probably decreasing.

Another difference was in the proportion of news and publicism in the total number of articles. The Polish dailies published a significantly higher proportion of publicistic texts. In the Czech media no substantial debate was held and they also often reported on this issue as a matter of Polish-German relations. Due to a high percentage of news, the attitude of most articles to the Center was neutral. But after leaving the news out of analysis, a better idea of the views published can be seen. In the case of Polish newspapers, there was a relatively similar ratio between the articles with a neutral or negative attitude to the Centre or seeking an alternative to this institution.

Only a few of the texts adopted a positive attitude, which did not appear in the Czech dailies at all. Czech titles published more articles that deal with possible alternatives to the Center. Overall, the Polish daily newspapers provided more space to different views, which is also seen in the overview of authors who contributed to the debate – there are many Polish and German politicians and experts on the Polish-German history and relations among them.

As for the emotional expressions and the tendency to dramatize the situation around the center, they can be traced rather in Polish newspapers, but they were generally not as much extended as I had presumed.

The authors in the Polish newspapers often used the words *wypędzenie* (expulsion) and wysiedlenie (displacement) for entitling the Centre. In *Právo* the most often encountered word was "displacement" or a Czech name *odsun*, which is less neutral. In *Mladá fronta* DNES, some authors also used "expulsion" which is usually used by the Federation of Expellees. In the Czech dailies several names for the Centre appeared thereout it can be suggested that the Czech society is not so familiar with the topic and therefore does not have a single usage of its name.

One of the main themes, which were accented in the discussion of the Center, was the question of design and location of the institution. In Polish newspapers and it was also the issue of changes in the German historic memory and associated issues of guilt and the causes of displacement. Czech newspapers and *Gazeta Wyborcza* also accented the question of current relations with Germany.

By the comparison of the Polish and Czech dailies a difference can be traced: the Polish dailies devoted much larger space to the Centre and in their articles a quite extensive, deep and in some moments emotional debate was held. It can be also suggested that their readers were much more familiar with the topic. The authoress attempted to find the answer to the question of why this is so, through characterizing the differences between the Polish-German and Czech-German relations and the Polish and Czech attitudes to the past.

The Centre Against Expulsions could gain more concern in Poland because of the still live memory of the WWII in the country and the Polish experience with the wartime and postwar repatriations which can still trigger reminiscences. On the other hand, the interest was focused more on the common future in the Czech-German relations and it is possible, that the importance of the Centre was effaced by the concern about the question of the Sudeten Germans which is still quite significant in some way.

Použitá literatura a zdroje

Literatura

Cordell, Karl; Wolff, Stefan: *Germany's Foreign Policy towards Poland and the Czech Republic. Ostpolitik Revisited.* Abingdon, 2005.

Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky.* Praha, 2005

Klimkiewiczová, Beata: Poland. In: *Media ownership and its impact on media independence and pluralism.* Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, 2004.

Kunštát, Miroslav: Německo a Česká republika. In: Handl, Vladimír; Hon, Jan; Pick, Otto (eds): *Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990.* Praha 1998.

Łada, Agnieszka: *Debata publiczna na temat powstania Centrum przeciw Wypędzeniom w prasie polskiej i niemieckiej.* Wrocław, 2006.

Lang, Kai-Olaf: Německo a Polsko. In: Handl, Vladimír; Hon, Jan; Pick, Otto a kol.: *Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990.* Praha 1998.

Langenbacher, Eric: Twenty-first Century Memory Regimes in Germany and Poland. An Analysis of Elite Discourses and Public Opinion. *German Politics and Society,* roč. 26, č. 4.

Lara, Anna: The Polish Media Landscape. In: Terzis, G. (ed.): *European Media Governance: National and Regional Dimensions.* Bristol, 2007.

Mazur, Zbigniew: *Centrum przeciwko Wypędzeniom: 1999-2005*. Poznań, 2006.

McQuail, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace.* Praha, 2007.

Piekło, Jan: Medien in Polen. In: Huber, Silvia (Hg.): *Medien in den neuen EU-Staaten Mittel- und Osteuropas Inklusive Beitrittskandidat Türkei.* Krems, 2003.

Salzborn, Samuel: *Geteilte Erinnerung. Die deutsch-tschechischen Beziehungen und die sudetendeutsche Vergangheit.* Frankfurt am Main, 2008.

Šmíd, Milan: Czech Republic. In: *Media ownership and its impact on media independence and pluralism.* Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, 2004.

Šmíd, Milan: The Czech Media Landscape. In: Terzis, G. (ed.): *European Media Governance: National and Regional Dimensions.* Bristol, 2007.

Tampke, Jürgen: *Czech-German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU.* New York, 2003.

Trampota, Tomáš; Vojtěchovská, Martina: *Metody výzkumu médií*, Praha 2010.

Novinové články

(pozn.: uvedeny jsou pouze články zmíněné v textu práce – seznam všech článků použitých pro analýzu viz Přílohy)

ANR: Nikt nam nie zabroni pamiętać. *Gazeta Wyborcza*, 23. 8. 2003

ANR, Michnik, Adam: Niemcy Niemcom zgotowali ten los (rozhovor s Joschkou Fischerem). *Gazeta Wyborcza,* 28. 8. 2003.

Bartoszewski,Władysław: Przeciw wybiórczej pamięci. *Rzeczpospolita*, 15. 7. 2003.

Bikontová, Anna: Piszę, żeby się ratować (rozhovor s Imre Kerteszem). *Gazeta Wyborcza,* 5. 6. 2004.

Bingen, Dieter: Pamięć bez podziałów. *Rzeczpospolita*, 31. 12. 2003.

Borodziej, Włodzimierz: W pułapce pani Steinbach. *Gazeta Wyborcza,* 24. 11. 2003.

Buras, Piotr: Smutna prawda o braku pojednania. *Rzeczpospolita,* 26. 9. 2003.

Burnetko Krzysztof; Makowski, Jarosław: Nelitovat Němce (rozhovor s Markem Edelmanem). *Právo*, 25. 9. 2003.

Cieślińska-Lobkowicz, Nawojka: Wzywam polskich polityków. *Gazeta Wyborcza*, 25. 8. 2003.

Cichocki, Marek: Policzek wymierzony idei pojednania. *Rzeczpospolita*, 16. 7. 2003.

ČTK: Hamburský soud začal projednávat žalobu německého Svazu vyhnanců na novinářku Gabrielle Lesserovou. *Právo,* 28. 2. 2004.

ČTK: Němečtí vysídlenci: Jde hlavně o naše vyhnání. *MF DNES*, 24. 7. 2003.

ČTK: Polský exministr zahraničí odmítl muzeum vyhánění. *Právo*, 4. 7. 2003.

ČTK: Rau varoval landsmanšaft. *MF DNES*, 8. 9. 2003.

ČTK: Schröder: vysídlení Němců bylo důsledkem nacismu. *Právo,* 14. 9. 2003.

ČTK: V Berlíně vzniklo centrum proti vyhánění. *MF DNES*, 15. 7. 2003.

ČTK: Verheugen kritizoval majetkové požadavky odsunutých Němců. *Právo*, 19. 3. 2004.

ČTK, kov: Steinbachová trvá na Berlínu. *Právo*, 15. 10. 2003.

ČTK, zr: Česko se podle Svobody nebojí diskuze o minulosti. *Právo*, 1. 11. 2003.

ČTK, zr: Špidla: spor o odsun v zásadě překonán. *Právo*, 5. 9. 2003.

Doležal, Bohumil: Potíže s tlustou čarou. *MF DNES*, 4. 11. 2003.

Doležal, Bohumil: Sklerotické vzpomínání. *MF DNES*, 23. 7. 2003

DPA, ČTK: Pithart chce sídlo německých vyhnanců u nás. *Právo*, 18. 7. 2003.

DPA, ČTK: Spisovatel Kohout varoval před lavinami nenávisti. *Právo*, 22. 9. 2003.

DPA, kov: Odsunutí chtějí Polsko zažalovat ještě letos. *Právo*, 4. 8. 2004.

DPA, kov: Svaz vyhnanců chce koupit bunkr pro centrum v Berlíně. *Právo*, 21. 8. 2003.

DPA, kov: Špidla: Odsun vyplynul z války, *Právo*, 2. 9. 2003.

Geremek, Bronisław; Nowak-Jeziorański, Jan: Groźne cienie przeszłości. *Gazeta Wyborcza*, 28. 9. 2003.

gro: Klaus kritizoval deklaraci prezidentů Německa a Polska. *MF DNES*, 30. 10. 2003.

gro: Nová petice: Mluvme o minulosti. *MF DNES*, 7. 10. 2003.

Hahnová, Eva; Hahn, Hans: Nadużycia pamięci. *Gazeta Wyborcza*, 30. 8. 2003.

Hanák, Jiří: Privatizace utrpení. *Právo*, 19. 7. 2003.

Haszczyński, Jerzy: „Na rożnych falach“. *Rzeczpospolita*, 22. 11. 2003.

Haszczyński, Jerzy: Pytania do Helgi Hirsch. *Rzeczpospolita*, 30. 7. 2003.

Haszczyński, Jerzy; Lisicki, Paweł: Polityka to więcej niż walka o władzę (rozhovor s Richardem von Weizsäckerem). *Rzeczpospolita*, 29. 5. 2004.

Heger, Lubomír.: Mám rád váš humor plný pohody (rozhovor s Leszkem Millerem). *MF DNES*, 30. 9. 2003.

Hirschová, Helga: Niemiecki ból. *Rzeczpospolita*, 24. 7. 2003.

Hönsová, Martina: Arcybiskup o wypędzonych. *Gazeta Wyborcza*, 20. 12. 2003.

Holzer, Jerzy: Bez demagogii. *Rzeczpospolita*, 7. 8. 2003.

Holzer, Jerzy: Gdy Niemcy się spierają. *Gazeta Wyborcza*, 26. 6. 2004.

Holzer, Jerzy: Porozmawiajmy o historii. *Rzeczpospolita,* 29. 11. 2003.

Houžvička, Václav: „Novelizace“ německých dějin je také náš problém. *Právo,* 10. 10. 2003.

Hruška, Blahoslav: Britové viděli v poválečném odsunu šanci na zklidnění situace (rozhovor s Detlefem Brandtem). *Právo,* 4. 11. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Głową w ścianę (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita,* 28. 10. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Kompromis według Glotza. *Rzeczpospolita,* 11. 10. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Nacjonalizm nie wygra (rozhovor s Hansem Lembergem). *Rzeczpospolita,* 28. 8. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Nie obawiać się wypędzonych (rozhovor s Angelou Merkelovou). *Rzeczpospolita,* 4. 5. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Ofensywa Eriki Steinbach. *Rzeczpospolita,* 6. 9. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Polacy mogą spać spokojnie (rozhovor s Christianem Tomuschatem). *Rzeczpospolita,* 6. 11. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Prezydent Koehler ze Skierbieszowa. *Rzeczpospolita,* 18. 3. 2004.

Jendroszczyk, Piotr: Tylko wersja europejska (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita,* 28. 8. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Wspólne Centrum przeciwko Wypędzeniom. *Rzeczpospolita,* 15. 7. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Wypędzenia z europejskiej perspektywy (rozhovor s Markusem Meckelem). *Rzeczpospolita,* 15. 7. 2003.

Jendroszczyk, Piotr: Związek Wypędzonych się zmienił (rozhovor s Ralphem Giordanem). *Rzeczpospolita,* 19. 2. 2004.

Jordan, Egon: Odsunutí a „vyhnaní“ očima faktů. *Právo,* 30. 1. 2004.

Kołakowski, Leszek: Raz jeszcze o sprawach najgorszych. *Gazeta Wyborcza,* 10. 9. 2003.

Kołodziejczyková, Katarzyna; Lisicki, Paweł: Niemiecka odpowiedzialność, polska misja (rozhovor s Joschkou Fischerem). *Rzeczpospolita,* 3. 12. 2003.

Kosiński, Krzysztof: Rozumiem wypędzonych. *Gazeta Wyborcza,* 7. 10. 2003.

Kovařík, Jan: Posselt obvinil Pitharta z oportunismu. *Právo* 2. 6. 2004.

Kovařík, Jan; Plesník, Vladimír: Schröder: Minulost nesmí kazit budoucnost. *Právo*, 6. 9. 2003.

Král, Richard: Transfer, odsun, přemístění, nebo přesídlení. *Právo*, 4. 5. 2004.

Kranz, Jerzy: Dlaczego trudno się porozumieć? *Rzeczpospolita*, 20. 12. 2003.

Kranz, Jerzy: Poza granicą debaty. *Rzeczpospolita*, 18. 7. 2003.

Krasnodębski, Zdzisław: Więźniowie przeszłości. *Rzeczpospolita*, 31. 10. 2003.

Krasnodębski, Zdzisław: Zmiana klimatu. *Rzeczpospolita*, 13. 4. 2004.

Krzemiński, Adam: Centrum pojednania (rozhovor s Aleksandrem Kwaśniewskim). *Gazeta Wyborcza*, 30. 8. 2003.

Krzemiński, Adam: Różne drogi prowadzą do Niemiec. *Gazeta Wyborcza*, 7. 2. 2004.

Krzemiński, Ireneusz: Cierpienia nasze i wasze. *Rzeczpospolita*, 22. 11. 2003.

Kurski, Jarosław: Niech wrzask ustąpi racji (rozhovor s Bronisławem Geremkem). *Gazeta Wyborcza*, 3. 7. 2004.

Kwaśniewski, Alexander: Niech przeszłość nie dzieli. *Gazeta Wyborcza*, 2. 9. 2003.

Kwaśniewski, Aleksander.: Przeciw Europie narodowych animuji. *Rzeczpospolita*, 15. 9. 2003.

List otwarty polityków, intelektualistów i dziennikarzy w obronie Gabrielle Lesser. *Gazeta Wyborcza*, 19. 2. 2004.

Machcewicz, Paweł: Pamięć nie tylko o wypędzonych. *Rzeczpospolita*, 1. 9. 2003.

Makarczyk, Jerzy: Byle nie v Berlinie. *Gazeta Wyborcza*, 21. 8. 2003.

Meckel, Markus: Sieć zamiast Centrum. *Gazeta Wyborcza*, 22. 1. 2004.

Mencwel, Andrzej: Budowniczowie wypędzenia. *Gazeta Wyborcza*, 20. 12. 2003.

Miller, Leszek: Centrum pojednania, a nie Centrum roszczeń. *Gazeta Wyborcza*, 1. 9. 2003.

Nowak-Jeziorański, Jan: Polskie problemy. *Gazeta Wyborcza*, 25. 9. 2003.

Nowak-Jeziorański, Jan: Pomnik nieprawdy. *Rzeczpospolita*, 16. 9. 2003.

Olschowsky, Heinrich: Nie odmawiać dialogu. *Gazeta Wyborcza*, 25. 11. 2003.

Pastusiak, Longin: Centrum szkodzi pojednaniu. *Rzeczpospolita*, 27. 8. 2003.

Pawlicki, Jacek: Trzecia siła Europy. *Gazeta Wyborcza*, 14. 10. 2003.

Pędziwol, Aureliusz: Wszyscy jesteśmy wypędzonymi. *Gazeta Wyborcza*, 29. 12. 2003.

Pflüger, Friedbert: Brak powodów do nieufności. *Rzeczpospolita*, 25. 8. 2003.

Pięciak, Wojciech: Naród ofiar. *Rzeczpospolita*, 2. 8. 2003.

Piskorski, Jan: Dobra wola i polskie nepokoje. *Gazeta Wyborcza*, 11. 8. 2004.

Plesník, Vladimír: Schröder přijíždí jednat hlavně o budoucnosti (rozhovor s Markusem Meckelem). *Právo*, 4. 9. 2003.

P. Z.: Köhler o wypędzeniach. *Rzeczpospolita*, 7. 7. 2004.

Rokita, Jan: Warto dyskutować. *Rzeczpospolita*, 20. 2. 2004.

Rovenský, Jan: Pravicový proevropský volič nemá v Česku komu dát hlas (rozhovor s Josefem Zielenciem). *Právo*, 1. 8. 2003

Rotfeld, Adam Daniel: Raz jeszcze o sprawach najgorszych. *Gazeta Wyborcza*, 13. 9. 2003.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Gdy minie złość i nieufność (rozhovor s Jürgenem Habermasem). *Gazeta Wyborcza*, 17. 1. 2004.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Nie grzebać Weimaru (rozhovor s Bernhardem Vogelem). *Gazeta Wyborcza*, 28. 11. 2003.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Prezydent jak kobieta (rozhovor s Gesine Schwanovou). *Gazeta Wyborcza*, 22. 5. 2004.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Sąsiedzi, zróbcie coś. *Gazeta Wyborcza*, 3. 7. 2003.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Współczująca Erika. *Gazeta Wyborcza*, 26. 4. 2004.

Rubinowicz-Gründlerová, Anna: Zmieńcie ton, wypędzeni! *Gazeta Wyborcza*, 8. 9. 2003.

Semka, Piotr: Centrum wypędzonych po slowacku. *Rzeczpospolita*, 8. 11. 2003.

Semka, Piotr: Dzieci Hupki i coca-coli. *Rzeczpospolita*, 10. 9. 2003.

Semka, Piotr: Pojednanie na skróty. *Rzeczpospolita*, 26. 7. 2003.

Senková, Zita: Mělo by být Centrum proti vyhnání v Berlíně? *MF DNES*, 21. 7. 2003.

Senková Zita: Pokročili jsme na cestě ke smíření (rozhovor s Gerhardem Schröderem). *MF DNES*, 5. 9. 2003.

Senková, Zita: Poláky a Němce rozděluje spor o Centrum proti vyhánění. *MF DNES*, 23. 9. 2003.

Senková, Zita; Grohová, Johana: Fischer: Spory Němců a Čechů skončí. *MF DNES*, 27. 8. 2003.

Schöder, Gerhard: Miejsce polskiej dumy i niemieckiej hańby. *Rzeczpospolita*, 3. 9. 2004.

Schröder, Gerhard: Niemiecka hańba. *Gazeta Wyborcza*, 2. 8. 2004.

Sierszula, Barbara: Lepiej nie otwierać. *Rzeczpospolita*, 12. 5. 2004.

Sierszuła, Barbara: Tylko nie w Berline. *Rzeczpospolita*, 19. 7. 2003.

Steigerwald, Karel: Centrum všech běd. *MF DNES*, 27. 8. 2003.

Steinbachová, Erika: Prawo Niemców do pamięci. *Rzeczpospolita*, 13. 8. 2003.

Stern, Jan: Češi a Němci spolu po válce žít nemohli (rozhovor s historikem Václavem Kuralem). *Právo*, 11. 3. 2004.

Švácha, Zdeněk: Zločiny nelze ospravedlnit. *MF DNES*, 27. 10. 2003.

Terlecki, Ryszard: Powrót do historii. *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2004.

Torański, Błażej: Nie rozumiem (rozhovor s Markem Edelmanem). *Rzeczpospolita*, 29. 8. 2003.

Urban, Thomas: Na różnych falach. *Rzeczpospolita*, 15. 11. 2003.

Urban, Thomas: Podwójny monolog nie pomaga. *Rzeczpospolita*, 16. 9. 2003.

Weiss, Szewach: To Niemcy rozpętali piekło. *Gazeta Wyborcza*, 16. 9. 2003.

Weissová, Christina: Sieć zamiast centrum. *Rzeczpospolita*, 23. 4. 2004.

Wolf-Powęska, Anna: Co się stało, sąsiedzi? *Gazeta Wyborcza*, 21. 2. 2004.

Wolf-Powęska, Anna: Pamiętając Polibiusza. *Rzeczpospolita*, 18. 7. 2003.

Wroński, Paweł: Rzeczpospolita wielu narodów (rozhovor s Andrzejem Romanowskim). *Gazeta Wyborcza*, 21. 8. 2004.

Wspólna pamięć jako krok w przyszłość. *Gazeta Wyborcza*, 15. 7. 2003.

Zagrodzka, Danuta: Niemcy mają łączyć Europę, nie dzielić (Freidbertem Pflügerem). *Gazeta Wyborcza*, 1. 3. 2004.

Zagrodzka, Danuta: Niemcy, Polacy: rozczarowanie (rozhovor s Winfriedem Thaem). *Gazeta Wyborcza*, 9. 12. 2003.

Zagrodzka, Danuta: Powrót niemieckich demonów?. *Gazeta Wyborcza*, 20. 9. 2003.

Zagrodzka, Danuta: Świat trochę bardziej ludzki (rozhovor s Ralphem Giordanem). *Gazeta Wyborcza*, 27. 3. 2004.

Zagrodzka, Danuta: Współczucie Eriki Steinbach. *Gazeta Wyborcza*, 19. 7. 2004.

Zagrodzka, Danuta: Wypędzeni właśnie odchodzą (rozhovor s Freimutem Duve). *Gazeta Wyborcza*, 24. 10. 2003.

Zychowicz, Piotr: Hitler nie przybył z księżyca (rozhovor s Tomaszem Strzemboszem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003.

Zychowicz, Piotr: Niespójna świadomość (rozhovor s Pawłem Machcewiczem). *Rzeczpospolita*, 28. 8. 2003.

Zychowicz, Piotr, Jendroszczyk, Piotr: Steinbach walczy z prasą. *Rzeczpospolita*, 3. 11. 2003.

Żuradzki, Tomasz: Centrum przeciw nacjonalizmowi (rozhovor s Petrem Glotzem). *Gazeta Wyborcza*, 15. 9. 2003.

Żuradzki, Tomasz: Nasze wypędzenie jest najważniejsze (rozhovor se Sibylle Dreherovou). *Gazeta Wyborcza*, 15. 9. 2003.

Internetové zdroje

Gerolsteinská výzva:
http://www.vertreibungszentrum.de/ (staženo 12. 12. 2010).

iDNES – Produkty a služby:
http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all\cs_produkty-a-sluzby_idnes-cz.htm (staženo 12. 12. 2010).

Institut Německa a severní Evropy (*Instytutu Niemiec i Europy Północnej*):
http://www.iniep.org.pl/kopernik.php (staženo 10. 12. 2010).

Kartous, Bohumil: Deník vzdělaného a bohatého bolševika. *Britské listy*, 22. 3. 2007.:
http://www.blisty.cz/2007/3/22/art33475.html (staženo 12. 12. 2010)

Oficyna Wydawnicza ATUT:
http://www.atut.ig.pl/?warsztaty,38 (staženo 30. 12. 2010).

Text petice „Bez kritiky minulosti není budoucnost“:
http://www.pehe.cz/zapisnik/2003/prohlaseni-bez-kritiky-minulosti-neni-budoucnost (staženo 12. 12. 2010).

Zentrum gegen Vertreibungen – Aufgaben und Ziele:
http://www.z-g-v.de/english/aktuelles/?id=35 (staženo 16. 12. 2010).

Seznam příloh

Grafy

Graf 1a: Počet článků o Centru proti vyháněním a poměr zpravodajství/publicistika/rozhovory

Graf 1b: Procentuální poměr zpravodajství/publicistika/rozhovory

Graf 2a: Prostor věnovaný Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích

Graf 2b: Prostor věnovaný Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – procenta

Graf 3a: Název Centra proti vyháněním v titulku článku

Graf 3b: Název Centra proti vyháněním v titulku článku – procenta

Graf 4a: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích

Graf 4b: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – procenta

Graf 5a: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – bez zpravodajství

Graf 5b: Postoj k Centru proti vyháněním v jednotlivých článcích – bez zpravodajství – procenta

Graf 6a: Emoce v textech článků

Graf 6b: Emoce v textech článků – procenta

Graf 7a: Dramatizace v textech článků

Graf 7b: Dramatizace v textech článků – procenta

Graf 8a: Články referující o událostech ve druhé zemi

Graf 8b: Články referující o událostech ve druhé zemi – procenta

Seznamy článků

Seznam 1: Články na téma Centra proti vyháněním uveřejněné od července 2003 do srpna 2004: Rzeczpospolita

Seznam 2: Články na téma Centra proti vyháněním uveřejněné od července 2003 do srpna 2004: Gazeta Wyborcza

Seznam 3: Články na téma Centra proti vyháněním uveřejněné od července 2003 do srpna 2004: Právo

Seznam 4: Články na téma Centra proti vyháněním uveřejněné od července 2003 do srpna 2004: Mladá fronta DNES